

Düzce’de Deprem Sonrası Mekânsal Örgütlenmenin Dinamikleri ve Kırılgan Gruplar

Emel Coşkun, Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0002-9562-7775
E-Posta: emelcoskun@duzce.edu.tr

Eda Beydili Gürbüz, Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü
ORCID: 0000-0003-1680-5439
E-Posta: edagurbuz@duzce.edu.tr

Cihan Ertan, Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
ORCID: 0000-0001-7097-2655
E-Posta: cihanertan1@gmail.com

Öz

Bu yazı, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinden çeyrek yüzyıl sonra Düzce’deki yeniden yapılanma, kentsel örgütlenme ve toplumsal değişim süreçlerini farklı toplumsal aktörlerin perspektifinden incelemektedir. 2023 ve 2024 yaz aylarında yapılan nitel bir araştırmanın ön bulgularına dayanan bu çalışma kapsamında Kalıcı Konutlar’daki Güzelbahçe ve Demetevler mahallerindeki kent sakinleri, Belediye çalışanları, Aile ve Sosyal Hizmetler ile AFAD çalışanları, eski Depremzedeler Derneği üyelerinden oluşan toplam 15 kişi ile yarı-yapılandırılmış soru rehberi aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca, kent merkezi ile Kalıcı Konutlar bölgesinde gerçekleştirilen enformel sohbetler ve gözlemlerden yararlanılarak hazırlanan notlar kullanılmıştır.

Tematik olarak analiz edilen bulgulara deprem sonrası oluşturulan Kalıcı Konutlar’ın (şimdiki adıyla Bahçeşehir) özellikleri, kente geri dönüş ve kentteki konutlaşma politikaları çerçevesinde farklı toplumsal grupların mekânsal ayrışması, ortak tüketim alanlarına erişim, ulaşım ve çevre sorunları ile depreme hazırlık başlıca temalar olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın bulguları, Düzce’de depremten çeyrek yüzyıl sonra kentsel yeniden yapılanmanın çok yavaş olduğuna ve kiracılar, kadınlar, yaşlılar ya da Romanlar gibi kırılgan toplumsal grupların çıkarlarını ihmâl ettiğine işaret etmektedir. Kentteki farklı toplumsal gruplar açısından mekânsal ayrışmanın hızlandığı ve kent yoksullarının deprem açısından güvenli olan Kalıcı Konutlar’da yoğunlaşmasına rağmen; ortak tüketim alanlarına erişimlerinin kısıtlı kaldığı anlaşılmaktadır. Deprem sonrası yeniden yapılanma sürecindeki ekonomik teşvikler ve yanlış politikalar sonucu kentte aşırı sanayileşme, hava kirliliği ve ulaşım diğer önemli sorunlar olarak tespit edilmektedir.

Bu çalışmanın bulguları, kentte kırılğan toplumsal grupları hedefleyen depreme hazırlık ve deprem sonrası koruma ve güçlendirmeye dayalı hak temelli politikalar ile bu politikaların yürütülmesinin kısıtlı olduğuna işaret etmektedir. Kentin planlamasında ve yeniden örgütlenmesinde kapitalist sermaye birikim süreci ve yerel politikalar belirleyicidir. Nitekim deprem hazırlık planları doğrultusunda, deprem sırasında ve sonrasında alınan kararlarda yerel sermayedarların ve siyasi iktidarların belirleyici olması ve müdahale alanının kısıtlanması, bu çalışmanın işaret ettiği bir diğer önemli tespittir. Depremzedelerin kendi öz kaynaklarının ve dayanışma ağlarının varlığı, sivil toplumun rolünün geliştirilmesi, psikolojik destekler ve eğitim gibi alanlarda depreme hazırlık çalışmalarının yapılması, toplumsal cinsiyet, sınıf, etnisite, engellilik ve yaş gibi kategorileri kapsayan farklı toplumsal grupların hesaba katılmasıyla afet sonrasındaki sorunlara daha etkili çözüm üretilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet Sosyolojisi, Kırılğan Gruplar, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 Depremleri, Kentsel Yeniden Yapılanma, Kent Politikaları.

Dynamics of Spatial Organisation and Vulnerable Groups After the Earthquake in Düzce

Abstract

This article examines the processes of reconstruction, urban organization, and social change in Düzce a quarter of a century after the 17 August and 12 November 1999 earthquakes, from the perspective of different social actors. Based on the preliminary findings of a qualitative study conducted in the summers of 2023 and 2024, in-depth interviews were carried out with a total of 15 participants, including city residents from the Güzelbahçe and Demetevler neighborhoods of the Permanent Houses, city planners, employees of the Ministry of Family and Social Services and AFAD, and former members of the Earthquake Victims Association (Düzce Depremzedeler Derneği), using a semi-structured interview guide. In addition, notes prepared from informal conversations and observations conducted in the city centre and Kalıcı Konutlar (the Permanent Houses, currently known as Bahçeşehir) area were utilized.

The thematic analysis of the findings revealed several key themes: the characteristics of Kalıcı Konutlar built after the earthquake; the spatial segregation of different social groups in the context of return-to-city and housing policies; access to shared consumption spaces; transportation and environmental problems; and earthquake preparedness. The findings point out that, a quarter of a century after the earthquake, urban recovery in Düzce has progressed very slowly and has neglected the interests of vulnerable social groups such as tenants, women, the elderly, and Romans. It is evident that spatial segregation among different social groups

has accelerated, and although the urban poor have become concentrated in the earthquake-safe Permanent Houses, their access to shared consumption spaces remains limited. As a result of economic incentives and misguided policies during the post-earthquake reconstruction process, over-industrialization, air pollution, and transportation issues have also emerged as other significant problems in the city.

The findings further point to the limited existence and implementation of rights-based policies aimed at earthquake preparedness, post-disaster protection, and empowerment of vulnerable social groups in the city. Local policies and the process of capital accumulation have played a decisive role in shaping the planning and reorganization of the city. Indeed, another important finding of the study is that local capital owners and political authorities were influential in the decision-making processes during and after the earthquake, while the scope of intervention remained limited in line with earthquake preparedness plans. The existence of earthquake victims' own resources and solidarity networks, the strengthening of civil society's role, and the implementation of preparedness activities in areas such as psychological support and education, while considering intersecting social categories such as gender, class, ethnicity, disability, and age, can lead to more effective solutions to post-disaster problems.

Keywords: Sociology of Disaster, Vulnerable Groups, 17 August and 12 November 1999 Earthquakes, Urban Reconstruction, Urban Politics.

Giriş

Afetler toplumsal sonuçlarından dolayı mevcut sosyal sistemden bağımsız değildir. Özellikle deprem, yol açtığı önemli can ve mal kayıplarının yanı sıra toplumsal yaşamın ve kentlerin örgütlenmesini derinden etkileyen, çoğu zaman da toplumsal yapıda değişime ve dönüşüme yol açan afetlerin başında gelmektedir. Son olarak 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve çevresinde gerçekleşen, 50 binden fazla kişinin yaşamını yitirdiği ve milyonlarca kişinin göç etmek zorunda kaldığı deprem felaketi, depremlerin toplumsal etkilerinin önemini tekrar hatırlatmıştır. Depremle ilgili toplumsal araştırmalar hem bireysel ve toplumsal refah açısından hem de depremlere hazırlık anlamında afetlere yönelik strateji geliştirilmesi için önemli araçlardır (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001). Bu araştırma da 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999'da iki büyük depremle sarsılan, her yıl irili ufaklı birçok deprem yaşayan ve son olarak 23 Kasım 2022'de 6,0 şiddetinde bir deprem meydana gelen Düzce'de, kent sakinleri ve uzmanlarla yapılan görüşmelere dayanarak kentsel yeniden yapılanma süreçlerinin toplumsal etkilerini anlamaya odaklanmaktadır.

Düzce, Türkiye’de birinci derecede deprem bölgesinde bulunan ve depremin etkilerinin en şiddetli yaşandığı kentlerden birisidir. 1999 yılında (17 Ağustos ve 12 Kasım, Kaynaşlı) iki defa sarsılan kentte, başta merkez ve Gölyaka ilçeleri olmak üzere 20 bine yakın konut ve işyeri hasar görmüş, on binlerce aile depremde etkilenmiştir. Depremler sonucunda, Düzce’de 1.100 kişi yaşamını yitirirken, 5 bine yakın kişi yaralanmıştır (İğde, 2023). Deprem sonucu kentsel alandaki yapıların yüzde 80’i yıkılmış ve kent merkezi neredeyse açık bir alana dönüşmüştür (Erdoğan vd., 2004). Deprem sonrası, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (şimdiki adıyla Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) tarafından kent çevresinde tespit edilen güvenli arazide 42 bin 130, kent merkezinde ise 8 bin kalıcı konut yapılmıştır (Arslan ve Ünlü, 2010: 50). Yakın zamanda Bahçeşehir adını alan Kalıcı Konutlar bölgesi merkezden yaklaşık 7 km uzaktadır ve zemini kötü olan kent merkezinin yerini almak üzere yeni bir yaşam alanı olarak planlanmıştır. Ancak Kalıcı Konutlar’da planlanan konut, ticari ve sosyal alanlar, kamu binaları ve toplumsal yaşam istenildiği gibi gelişmemiş; pek çok açıdan bu yeni yerleşim, kent merkezine bağımlı kalmıştır.

Deprem sonrasında kurulan Kalıcı Konutlar’ın bir yaşam alanına dönüşme projesinin başarısız olmasının ve genel olarak kentin uzun yıllar altyapı, yenilenme ve ekonomik faaliyetler anlamında toparlanamamasının sebepleri, farklı çalışmalarda işaret edilmiştir. Örneğin Kümbetoğlu, User ve Yazar (2007) tarafından depremde beş yıl sonra yapılan araştırma, küçük işletmelerin depremde etkilenmesine ve işyerlerinin hasar görmesine, ücretli kesimde yaşanan işsizliğe ve yüksek kiraların halkın gelir düzeyini olumsuz etkilemesine dikkat çekmektedir. Kent dışına yaşanan göç ile nüfusun azalması, sadece mülk sahipleri öncelikli konut ve barınma politikaları ve nüfusun kentten kıra doğru yer değiştirmesi de kentin yavaş toparlanmasının diğer sebepleri olarak aynı çalışmada sıralanmaktadır. Depremden on yıl sonra yapılan bir başka araştırma ise; Düzce’deki afetzedelerin kalıcılığının yedi yıl kadar uzun bir süre aldığına vurgu yaparken, geçici/kalıcı konutlara yerleşme sürecinde yer değiştiren afetzedelerin bulundukları yere bağlılık düzeyinin çok düşük olduğunu göstermektedir (Arslan ve Ünlü, 2010). Arslan ve Ünlü’ye göre yeni konut bölgelerindeki kısıtlı sosyal yaşam, sosyal ve kültürel alanların verimli kullanılmaması uzun vadede yeni yerleşim alanının terk edilme riskini de beraberinde getirmektedir (Arslan ve Ünlü, 2010: 52). Nitekim Düzce’de de mülk sahibi çoğu depremzede, zamanla Kalıcı Konutlar’dan kent merkezine geri göç etmiştir. Yıllar içerisinde artan nüfusuna rağmen kent merkezi de istenilen yenilenmeyi ve toparlanmayı gerçekleştirememiştir. Son olarak 23 Kasım 2022’deki deprem ile kent

merkezinden yeni bir kaçış gerçekleştirmiş ve kentin çeperlerindeki lüks ve diğer konut projelerine ilgi artmıştır. Tüm bu hususlar, Düzce’de deprem sonrası kentsel yapılanma ve mekânsal değişimin nasıl gerçekleştiğine ve bu sürecin farklı toplumsal gruplar üzerindeki etkilerine ilişkin soruları gündeme getirmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın temel amacı, Düzce’de yaşayan bireylerin ve uzmanların perspektifinden bu süreçleri anlamaktır. Bu doğrultuda ağırlıklı olarak Kalıcı Konutlar’da yaşayan kent sakinleri olmak üzere konut hakkı için mücadele eden Depremzedeler Derneği (DEP-DER) üyeleri, kentin yeniden yapılanmasında etkin olan Düzce Belediyesi’nden uzmanlar, kentin depreme hazırlığını değerlendiren AFAD ve Aile ve Sosyal Hizmet İl Müdürlüğü çalışanları ile de görüşülmüştür.

Sonraki bölümde, öncelikle kentsel mekânın üretimine dair temel literatür incelenmekte, devamında afet sosyolojisi ve kırılgan gruplar alanındaki tartışmalar örneklerle özetlenmektedir. Daha sonra araştırmanın yöntemi açıklanmakta ve görsel malzeme eşliğinde bulgular sunulmaktadır.

Literatür: Kentsel Mekânın Üretimi

Kent çalışmaları yazınında kentsel değişim ve kentsel mekânın üretimi, farklı ancak birbiri ile ilişkili üç yaklaşım ile açıklanmaktadır. Şengül (2009: 18-19) bu yaklaşımları sermaye birikim süreçlerini temel alan (Lefebvre, 1968; Harvey, 2013), toplumsal sınıflar perspektifinden (Castells, 2014) ve devlet merkezli (Pahl, 1975) olarak sınıflandırmaktadır. Lefebvre (2007: 90), kentlerin yeniden yapılandırılmasının sermayenin birikim sürecinin bir parçası olduğunu ve bunun sonucu olarak da tüketim merkezlerine dönüştürüldüklerine dikkat çekmektedir. Kapitalist toplum modelinde tüketicinin örgütlenişi, gündelik hayatı her yönüyle sömürmekte ve tüketim ideolojisi, onun en küçük parçasına kadar yayılmaktadır. Kentler de bu tüketim ideolojisinden üzerine düşen payı almakta ve kent mekânları, içinde yaşayanların ihtiyaçlarından ve gündelik hayatlarının kendiliğindenliğinden ziyade sermaye dolayısıyla örgütlenmektedir. Her ne kadar Lefebvre (2007), bu durumun doğal afetlerle olan ilişkisine değinmese de böylesine bir örgütlenme modeli, kentin morfolojik özelliklerini görmezden gelme ve onu doğal afetler karşısında kırılgan hale getirme riskini doğurmaktadır. Zira, kentin fiziki yapılandırılışı salt sermaye odaklı gerçekleştiğinde, deprem gibi doğal afetlerden kentin nasıl etkilenebileceği, bölgesel düzeyde hangi kent grubunun bu felaketten nasıl etkileneceği gibi sorular gündem dışı kalabilmektedir. Bu da deprem, sel gibi doğal afetlere dayanıksız kentler, bunlardan farklı düzeylerde olumsuz etkilenen kent mekânları ve onların sakinlerini yaratmaktadır. Bu bağlamda, Lefebvre’in 1968’de ortaya attığı

“kent hakkı” kavramı sosyal ve mekânsal süreçler sonunda ortaya çıkan eşitsizlikler, dışlanmışlık, yoksulluk ve adaletsizlik gibi toplumsal sorunlarla yakından ilişkilidir. Benzer şekilde, David Harvey (2013) de kentleşme sürecinin sermayenin örgütlenme süreçleri ile doğrudan ilişkisine dikkat çekmektedir. Kentin mekânsal değişimi, örneğin ekonomik faaliyetlerin ve iş imkânlarının yerinin değişmesi, konut alanlarının ve dolayısıyla iş yerlerine ulaşım imkânlarının değişimi, gelir dağılım mekanizmalarını da etkilemekte ve toplumsal eşitsizliği artırmaktadır. Sınıflar arasındaki çatışmaları ortak tüketim mallarına ve alanlarına erişim üzerinden tanımlayan Castells (2014) de tüketimin artan toplumsallaşmasını, tüketim araçlarının üretimi ve bölüşümünü, kentlerin ve mekânların örgütlenmesinde merkezi önemde görmektedir. Ortak tüketim mallarına ve alanlarına erişim, klasik anlamda gelir artışı ile sağlanan toplumsal eşitliğin ötesinde, toplumsal refahı artırıcı ve dolayısıyla toplumsal eşitliği sağlayıcı role sahiptir. Nitekim sağlıklı konut ve yaşam koşulları, eğitime, sağlığa ve kültürel alanlara erişim, çalışma ve ticaret alanlarına yakınlık ve ucuz ulaşım olanakları gibi faydası bölünemez bu ortak tüketim alanlarının kullanımı, aynı zamanda toplumdaki gruplar arasında eşitsizliği azaltmada önemli rol oynamaktadır (Castells, 2014: 34-35). Tam tersine bu toplumsal tüketim araçlarına ve alanlarına erişimdeki kısıtlar ise yeni toplumsal eşitsizlikleri doğurmaktadır. Castells tarafından devletin/yerel yönetimlerin rolüne referansla tanımlanan bu toplumsal tüketim araçları ve alanları aynı zamanda farklı sınıfsal ve toplumsal grupların çatışmalarının da kesişiminde yer almaktadır. Nitekim farklı toplumsal gruplar arasında ortaya çıkan çatışmalar ve mücadeleler kentlerdeki sosyolojik ve mekânsal değişimin maddi temelini oluşturmaktadır (Şengül, 2009: 16). Toplumsal iktidar mücadelesinin bir taşıyıcısı olarak kendisi de bir iktidar alanına dönüşen kent mekânı, toplumsal güçler tarafından yeniden üretilmekte ve dönüştürülmektedir (Şengül, 2009). Dolayısıyla kent mekânlarını ve onların kesintisiz yeniden yapılandırılma süreçlerini, ekonomik, politik ve söylemsel hegemonya mücadelelerinden bağımsız değerlendirmek olanaksızdır (Bădescu, 2024). Kentsel mekânın kendisinin, bireyler ve gruplar arasındaki yeni eşitsizliklerin kaynağı olduğuna dikkat çeken Pahl da bu eşitsizliklerin üretiminde toplumsal grupların ve iktidar ilişkilerinin önemine işaret etmektedir. Kıt kentsel kaynakların dağıtım mekanizmasında söz sahibi politik güce sahip grupların kararları, bu kaynakların toplumsal katmanlar arasında yeniden dağılımında önemli bir rol oynamaktadır (Pahl, 1975; Saunders, 1981 aktaran Erder, 2013: 20-21). Bu dağıtım mekanizması ile kentsel kaynaklar temelde politik güce sahip grupların çıkarlarına hizmet ederken, bu kaynaklara erişimi zayıf olan yoksul gruplar daha da yoksunlaşmaktadır. Başka bir deyişle, kentsel mekânın

yeniden nasıl örgütlendiği, toplumsal eşitsizlikleri artırıcı ya da azaltıcı rol oynayabilmektedir. Erder'in (2013) işaret ettiği gibi bu farklı yaklaşımlar, kentsel mekânın üretiminde sermaye birikimini esas alan kapitalist üretim ilişkileri, yerel siyaset ve toplumsal tabakalaşma arasındaki ilişkilere dikkat çekmeleri açısından önemlidir. Dolayısıyla, kent üzerinden gerçekleşen çelişkileri ve değişimi anlayabilmek için tüm bu toplumsal aktörlerin rol oynadığı ilişkilerin ve süreçlerin bir bütünsellik içerisinde kavranması gerekmektedir (Şengül, 2009). Bu çerçevede bu çalışma da Düzce'deki çeyrek yüzyılda gerçekleşen gelişmelere dair ipuçlarını kentsel yeniden yapılanma, toplumsal grupların mekânsal ayrışması ve ekonomik yeniden yapılanmanın dinamiklerinde aramaktadır.

Kentsel Yeniden Yapılanma ve Kırılğan Gruplar

Afetlerin toplumsal boyutları hem potansiyel sebepler olarak hem de gündelik yaşam rutinini değiştiren sonuçları aracılığıyla toplumsal sistemle yakından ilişkidir. Nitekim afetlerin sosyolojik bağlamı içerisinde önemli bir boyutu da kırılğan (*vulnerable*) gruplara olan etkisi ve afetlere karşı bireylerin ve toplumsal grupların direngenlik (*resilience*) kapasitesidir. Dolayısıyla afetlerle doğrudan ilişkisi anlamında sosyal bağlamın değerlendirilmesi, afetlerin en çok hangi toplumsal grupları ve hangi mekanizmalarla etkilediği gibi sorular toplumsal kırılğanlığı ve direngenliği anlamak açısından önemlidir. Toplumsal anlamda kırılğanlık dezavantajlı toplumsal statüye, yetersiz destek ve sosyal ilişki kaynaklarına sahip, daha iyi yaşam koşullarının tesisi için politik müdahalelere ihtiyaç duyan, ekonomik sistem içinde dezavantajlı ve toplumsal refahlarını tesis etme kapasitelerini iyileştirecek olanaklara erişim konusunda güçlükler yaşayan gruplar olarak değerlendirilmektedir (Mechanic ve Taner, 2007). İnsanların ve toplumsal grupların kırılğanlıklarını belirleyen sosyal faktörler arasında sınıf, etnisite, yaş, cinsiyet, eğitim, meslek, gelir, yaşanılan yer, vatandaşlık ya da göçmenlik durumu ve sosyal ağların varlığı gibi toplumsal özellikler sıklıkla vurgulanmaktadır (Cuttler vd., 2023; Wisner vd., 2004 aktaran Bolin ve Kurtz, 2018: 184; Ribeiro, 2015: 6). Afet bağlamında toplumsal kırılğanlıklar, afet sırasında gereken kaynaklara erişim olanakları üzerinden toplumsal sistemin afetin etkilerini emme becerisine referans verirken, yeniden yapılanma döneminde ise toplumsal sistemin ortaya çıkan toplumsal zararları telafi becerisi ile ölçülmektedir. Holling tarafından 1970'lerin başında önerilen ve *Direngenlik* olarak adlandırılan yaklaşım ekolojik sistemin mevcut koşullardaki değişim karşısında emme ve ayakta kalma kapasitesine referans vermektedir (1973, aktaran Folke, 2006: 254). Nitekim Birleşmiş Milletlerin Milenyum Kalkınma Hedeflerinin devamı niteliğindeki Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi de yoksulların

afetlerden daha yoğun biçimde etkilendiğine dikkat çekmekte ve toplumsal olarak afetlere direncin artırılması, çağdaş afet yönetiminin bir gerçeği olarak kabul edilmektedir (UN, 2023).

Depremler, birçoğu olaydan öncesinde de var olan bireysel, sosyal ve ekonomik farklılıkları daha da derinleştirmesi açısından; kırılganlığın arttığı afetlerin başında gelmektedir (Duruel ve Avşar Arık, 2023: 106). Türkiye’de yapılan deprem sonrası pek çok araştırma, toplumsal eşitsizliklerin depremden sonra artarak devam ettiğine ve iyileşme için gerekli olan ekonomik, sosyal ve psikolojik desteklerin önemine işaret etmektedir (Balcı ve Canel, 2018; Kalaycıoğlu vd., 1999; Karakuş, 2013; Kasapoğlu ve Ecevit, 2001, 2003; Kümbetoğlu, vd., 2007; Laçiner ve Yavuz, 2013; Taşdemir, 2017: 5; Yoldaş, 2015). Depreme hazırlık ve deprem sonrasında bireylere sunulan psiko-sosyal destekler, toplumsal grupların refahı ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılması için önemlidir. Nitekim, afetler sırasında ve sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları ve destekler, bireylerin ekonomik ve sosyal kaynaklara erişimlerini mümkün kılan, travmatik deneyimleri en kısa sürede atlatmasını hedefleyen psiko-sosyal müdahaleleri kapsamaktadır (Artan ve Özkan, 2020).

Depremi ülke çapında yoğun bir risk olmasına rağmen; mevcut çalışmalar, deprem sırasında ve sonrasında sunulan sosyal destek mekanizmalarının yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. Örneğin Başbuğ Erkan ve arkadaşları (2015), Van depremi sonrasında bölgeye gerçekleştirdikleri saha ziyaretinde kırılganlıkların dikkate alınarak kadın, engelli, yaşlı ve göçmen gibi nüfus gruplarının öncelikle ele alınması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Benzer şekilde Doğulu ve arkadaşları (2020) da yine Van ve 1999 depremleri ile ilgili yaptıkları iki vaka çalışmasında, toplumsal direngenliği ve psikososyal açıdan deprem hazırlığını artırıcı, zarar azaltıcı faaliyetlere yatırım yapmanın önemini ortaya koymaktadırlar. Düzce’de yapılan yakın tarihli bir araştırma ise depremden sonra özellikle dar gelirli ailelerin kent ile ilişkilerinin zayıfladığına ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler çerçevesinde kadınların, depremden daha fazla etkilendiğine dikkat çekmektedir (Ceylan, 2018). 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinden hemen sonra Kümbetoğlu ve arkadaşlarının (2007) kentte yaptıkları araştırma da sunulan sosyal destek mekanizmalarının yetersizliğini ve toplumsal eşitsizliğin devam ettiğini ortaya koymuştur. Düzce’de yeni kentleşmeyi inceleyen Akıncı Kesim (2010) ise kentleşmede toplu konut alanları içerisinde yürüyebilirlik, bağlantılılık, mimari ve kentsel tasarım kalitesi gibi belirli ilkeler doğrultusunda deprem sonrası yeni kentleşmenin yetersiz olduğunu vurgulamaktadır.

Afetler, toplumsal ilişkileri sarsarak eşitsizlikleri görünür kılabilir, mevcut kırılanlıkları derinleştirebilir ve yeni kırılan gruplar yaratabilir. Sosyal ve ekonomik olarak dışlanmış bireyler kaynaklara erişemedikleri için afetlerden en çok etkilenen kesimlerdir (Smith, 1996 aktaran Arslan ve Ünlü, 2010: 45; Campbell, 2019: 84). Toplumsal kırılanlık; risk algısı, hazırlık düzeyi, kültürel mekanizmalar, kentsel yapı ve altyapı gibi faktörlerle şekillenmekte ve toplumsal süreçler içinde yeniden üretilmektedir (Ribeiro, 2015). Nitekim Katrina Kasırgası sonrası araştırmalar, sınıf ve etnisitenin toparlanma süreçlerinde belirleyici olduğunu ortaya koyarken (Bolin ve Kurtz, 2018; Şenses, 2016), Düzgün ve arkadaşlarının (2011) Eskişehir’de mahalle bazlı risk haritaları çalışması da farklı grupların kırılanlıklarını anlamının risk azaltma stratejilerindeki önemine işaret etmektedir.

Bu yazı da 1999 depremleri sonrasında Düzce’de kentsel yeniden yapılanma süreçlerinin dinamiklerini ve farklı toplumsal gruplara etkilerini incelemektedir. 2023 ve 2024 yılı yaz aylarında Belediye, AFAD, Aile ve Sosyal Hizmet İl Müdürlüğü, Depremzedeler Derneği, depremzede mülk sahipleri ve kiracılar olmak üzere; toplam 13 derinlemesine görüşme, ondan fazla enformel sohbet ve Kalıcı Konutlar’da gerçekleştirilen gözlemlerin kullanıldığı bu araştırma, çalışmanın odak noktalarını da tesis eden, Düzce’de deprem sonrasında yaşanan kentsel yenilenme süreçleri, deprem sonrası politikalar ve bu değişimlerin farklı toplumsal gruplar üzerindeki etkileriyle ilintili önemli noktalara işaret etmektedir.

Yöntem

Bu araştırmada 1999 depremlerinden yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra, Düzce’deki deprem sonrası kentsel yeniden yapılanma süreçlerini ve toplumsal etkilerini keşfetmek amaçlandığından (Charmaz, 2006: 3, 14) nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desen kullanılmıştır. Charmaz (2006: 19), nitel araştırmanın, “katılımcıların dünyalarına girmek” anlamına geldiğine işaret ederek; dünyayı, araştırma sahasının aktörlerinin gözünden görmek olduğunu vurgulamaktadır. Tavakol ve Sandars da (2025), fenomenolojik bir araştırmanın, mercek altındaki toplumsal fenomenin, katılımcılar tarafından nasıl deneyimlendiği, algılandığı ve anlamlandırıldığı üzerine odaklandığını ifade etmektedirler. Bununla birlikte yazarlar, bir araştırmayı fenomenolojik kılan nitelikler arasında, öznel birinci ağızdan deneyimlere odaklanmayı, deneyimlerin anlamlandırılma süreçlerine odaklanmayı, bireylerin kendi yaşam deneyimlerini onlara ait kelime ve anlatımlarla tanımlamayı sıralamaktadırlar (Tavakol ve Sandars, 2025). Bu saikler doğrultusunda bu araştırma, depremi yaşamış bireylerin, farklı

kentsel toplulukların ve sivil toplum kuruluşlarının kendi perspektiflerinin daha iyi kavranmasını hedeflemektedir. Zira fenomenolojik desen, Schütz'un (2018: 196) "gerçekten anlamak" dediği duruma metodolojik olarak kapı aralamaktadır. Kişinin gündelik yaşam dünyasına yönelik doğal tutumlarını (bu tutumlar, yaşam dünyası tarafından şekillendirilmiş eylemleri ya da pragmatizm ekseninde bu dünyanın eylemler aracılığıyla şekillendirilmesini içerir) inceleme zeminine taşıyan fenomenolojik desen; kişinin gündelik yaşam dünyasıyla neden o şekilde etkileşimde bulunduğunu, gündelik yaşam dünyasının kendisini nasıl etkilediğini ve bu etkiye verilen tepkinin/yanıtın neden o şekilde olduğunu açığa çıkarmaya olanak tanımaktadır (Schütz, 2018: 86).

Araştırma soruları, kalıcı konut sakinlerine, sivil toplum ve kamu kurumlarına ile uzmanlara farklı temalarda sorulmuştur. Örneğin Belediye çalışanlarına kentin son 20 yıldaki gelişimi sorulurken, Depremzedeler Derneği üyelerine derneğin faaliyetleri, Kalıcı Konutlar sakinlerine ise bu yaşama alanındaki deneyimleri odaklı sorular sorulmuştur. Çalışma kapsamında Depremzedeler Derneği ve AFAD ile görüşülmüş ancak kentteki onlarca hemşehri derneği, vakıf ve ulusal sivil toplum kuruluşları (Kızılelmas, 2020) ile henüz görüşme yapılmaması bu araştırmanın kısıtlarındandır.

2023 ve 2024 yılı yaz aylarında yapılan araştırma kapsamında Düzce'de yaşayan bireyler, depremle ilgili çalışmalar yapan sivil toplum örgütleri ile belediye, AFAD, Aile ve Sosyal Hizmetler gibi kamu kurum ve kuruluşlarından araştırmaya katılmaya gönüllü olan toplam 15 katılımcı ile görüşülmüştür. Araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme rehberi aracılığıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülenlerin sekizi kadın, altısı erkektir. Araştırmada derinlemesine görüşmelerin yanı sıra kent merkezi ile Kalıcı Konutlar bölgesinde gerçekleştirilen gözlem ve enformel sohbetlerden yararlanılarak hazırlanan notlar kullanılmıştır. Yazarların Düzce'de yaşıyor olmaları, veri toplama süreçleri ve sahaya erişim konusunda bir avantaj sağlamıştır. Özellikle yazarlardan birinin, araştırmanın başat bölgelerinden biri olan Kalıcı Konutlar (Bahçeşehir) bölgesinde ikamet ediyor olduğu göz önünde bulundurulduğunda, araştırmacıların da sahanın bir parçası olarak değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar 1999 yılı Ağustos ve Kasım depremlerini Düzce'de deneyimlememiş olsalar da yazarların hâlihazırda Düzce'de yaşıyor olmaları, kente ilişkin gerek kendilerinin gerek diğer kent sakinlerinin deneyimlerini anlamlandırmak konusunda önemlidir. Araştırmada katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamıştır.

Düzce’de hem şehirleşmenin gelişimi hem depreme hazırlık hem de kırılgan gruplarla ilgili çalışmaları öğrenebilmek için Belediye plancıları, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve AFAD çalışanları ile görüşmeler yapılmıştır. Ancak bu görüşmelerin daha geniş bir araştırmanın ön çalışması olduğunu burada vurgulamak gerekmektedir.

Görüşülenler (mahlas)	Yaş	Yaşam/Çalışma Yeri/Üyelik	Eğitim/ Öğrenim	Medeni durum	Meslek	Çalışma yılı/ Sorumluluk
Saniye	67	Kalıcı Konutlar	Lise	Evli-çocuklu	Ev kadını	-
Ünzile	64	Kalıcı Konutlar	Lise	Dul	Ev kadını	-
Nida	52	Kalıcı Konutlar	Üniversite	Boşanmış	Belediye Çalışanı	-
Serdar	51	Kalıcı Konutlar / Merkez	Lise	Bekâr	Esnaf	-
Erdem	60	Kalıcı Konutlar / Merkez	Üniversite	Boşanmış	Emekli/ Esnaf	-
Fatma	60	Depremzedeler Derneği	Üniversite	Evli-çocuklu	Avukat	-
Seher	57	Depremzedeler Derneği	İlkokul	Evli-çocuklu	Terzi	-
Esmâ	51	Depremzedeler Derneği	Lise	Evli-çocuklu	Terzi	-
Güler	63	Depremzedeler Derneği	İlkokul	Evli-çocuklu	Ev kadını	-
Zeki	35	AFAD Çalışanı*	Üniversite	-	Eğitimci	Şehir Plancı / 0-5 yıl
Adem	40	AFAD Çalışanı *	Üniversite	-	Uzman	Şehir Plancı / 0-5 yıl
Deniz	32	Belediye Çalışanı*	Üniversite	-	Uzman	Şehir Plancı / 0-5 yıl
Mavi	28	Belediye Çalışanı*	Üniversite	-	Uzman	Şehir Plancı / 0-5 yıl
Burak	35	Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Üniversite	Evli-Çocuklu	Erkek	Yönetici/ 0-5 yıl
Derya	50	Mahalli yönetimde üye	Üniversite	Evli	Ev kadını	-

Tablo 1. Görüşülenler Listesi (Kamu çalışanlarının kişisel bilgileri araştırma etik ilkeler çerçevesinde kısıtlı olarak verilmiştir.)

Araştırma için Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Yayın ve Etik Kurulu’ndan onay alınmıştır. Araştırmada katılımcılardan ses kaydı alınmıştır. Ses kaydı alınmasına onay vermeyen katılımcılarla (kamu personeli olanlar) yapılan görüşmelerde ise notlar tutulmuştur. Oluşturulan veriler anonimleştirilerek işlenmiştir. Verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle verilerin deşifreleri yapılmış,

deşifreler araştırmacılar tarafından defalarca okunarak notlar alınmış, ilk kodların ardından her kodla ilgili veriler bir araya toplanmıştır. Daha sonra temalar oluşturularak gözden geçirilmiş ve bir araya getirilerek birbiriyle uyumu kontrol edilmiştir.

Bulgular: Düzce’de Deprem Sonrası Gelişmeler

Son çeyrek yüzyılda, Türkiye’de adı depremle anılan kentlerden birisi de Düzce’dir. 1999 Marmara (17 Ağustos) ve Düzce Kaynaşlı’da (12 Kasım) gerçekleşen depremlerinin kente etkileri hâlâ görünürdür. Deprem öncesinde ilçe statüsünde olan ve adeta küçük bir kasabayı andıran Düzce’de; eğitim, sağlık, kültür-sanat, iş alanları gibi her türlü ihtiyacın yürüme mesafesinde yer aldığı ve kentin en büyük gelir ve istihdam kaynaklarının, tarım ve ticaretten oluştuğu bilinmektedir. Eski E-5 Otoyolunun kenarında konuşlanan kentte şehirlerarası yol üzerindeki tarım kaynaklı ticaret ve oto sanayinin önemli gelir kaynağı olduğu bilinmektedir:

Düzce’nin zenginliği aslında şuradan geliyor, çok verimli toprakları var. Tarımdan kazandığını bir süre sonra esnafılığa aktarmış. Esnafılıkta yürümüş, neden yürümüş? Düzce, yol gider ve gelirlerinden olağanüstü pay alan bir şehirdi. Niye çünkü o zaman otoban yoktu, otoban olmadığı için (araçlar) hep buradan geçiyordu. Düzce’nin bütün ürettiği hemen tüketiliyordu sürekli para girişi vardı. Düzce’nin oto sanayisi çok gelişmişti, trafik kazası oluyordu, oraya geliyordu insanlar... böyle bir döngüsü vardı ama depremden önce otoban yapıldı. Düzce’ye çok zarar verdi. Tarım topraklarının bir kısmı oraya, otobana gitti... Kamulaştırmadaki parayı ne yaptı insanlar, çünkü toprak ana mal o ana mal gidince ne yapıyorsun gene bir daire, o binalar da depremde yıkıldı mı yıkıldı, kaldı ortada insanlar... yani böylesi bir döngüsü var Düzce’nin. Tabi tarım topraklarının büyük bir çoğunluğu şu anda zaten yapılaştı. (Fatma, 60)

Deprem sonrasında kent merkezinde yapılaşma son on yılda artmış ve başta kuzey yönü olmak üzere kent çeperlerine doğru genişlemiştir. Bu konutlaşma sürecinde, yaklaşık 50 bin nüfuslu Kalıcı Konutlar’ın yapımı, Konuralp’te üniversitenin varlığı ile artan konutlaşma ve çevredeki villa projeleri ön plana çıkmaktadır. Valilik, Belediye, devlet hastanesi, devlet okulları, bankalar, zincir mağazalar, kafeler, küçük esnaf, semt pazarları, bir alışveriş merkezi ve TOKİ’nin üst orta gelirliilere yönelik konut projeleri dâhil pek çok proje merkezde yer almaktadır (Görsel 2). Son 25 yılda 3 büyük deprem yaşayan ve konut stokunun yüzde 80’i yenilenen Düzce’de, yakın dönemde kentsel dönüşüm için 8 bölge tespit edilmiştir (İğde, 2023). Öncesinde hayata geçirilmek istenen kentsel dönüşüm projesi ise başarılı olamamıştır.

Düzce’de son yirmi yılda planlı bir kentsel gelişimin olmadığı konusunda hemen hemen görüşülenler hemfikirdir. Belediye plancılarının tek başarılı kentsel dönüşüm mahallesi olarak tanımladığı Camikebir Mahallesi, 2010’lara kadar Romanların yaşadığı bir gecekondü mahallesi olarak bilinmektedir. 23 Kasım 2022 depreminde zarar gören konutların olduğu bu mahalle, Valilik binası ve orta üst gelire hitap eden TOKİ konutlarının olduğu bir mahalleye dönüşmüştür (Görsel 1). Kent sakinlerinden Erdem (60), bu mahallenin düşük bir ücretle Romanlardan alındığını ve bir rant alanına dönüştürüldüğünü şöyle aktarmaktadır:

Kent merkezinde çökecek çok bina var. Buraya da gerçek anlamda bir kentsel dönüşüm gerekir. Ama bunu bir müteahhidin kazanç kapısına dönüştürüyorlar. ... Şurada Çingenelerin mahallesi vardı, orayı kentsel dönüşüm diye, ki orada çingenelerin mahallesindeki binaların hiçbirini depremde yıkılmazdı çünkü bir katlı, iki katlı gecekondü gibi bir şeydi... ama o mahalleyi yok ettiler. Bir kısmı... para verdiler kendilerine, ama o paralar pul oldu tabi, Ağa mahallesine göç ettiler, Çamköy var ... oraya yaptıkları binaları pahalı pahalı sattılar. Şu anda Düzce’nin hali vakti yerinde olanları orada oturuyorlar. Böyle kentsel dönüşüm olmaz ki... Sen çürük binaları tespit edeceksin burada yaşanmaz diyeceksin ve onlara uygun imkânlarla, maliyetine vereceksin. (Erdem, 60)

Bugün merkezdeki bu mahallede yeni inşa edilen güvenli konut siteleri ve iş merkezleri ile doludur. Bu mahalle Belediyenin kentsel dönüşüm projesinin tek başarılı olduğu mahalle olarak da gösterilmektedir. Harvey’in (2013) işaret ettiği gibi kent merkezindeki mekânların sermaye birikimini hızlandıracak ya da artıracak şekilde yeniden planlanması söz konusudur. Kent merkezindeki yerlerinden çıkarılan Roman nüfusun bir kısmı ise Ağa Mahallesi’ne yerleşmiştir. 23 Kasım 2022 tarihinde gerçekleşen 6,0 şiddetindeki depremden sonra Ağa Mahallesi’ndeki bu nüfusun bir kısmı yine çadırkente yerleşmiştir. Görüştüğümüz Düzce Aile ve Sosyal Hizmet İl Müdürlüğünde (ASHİM) birim yöneticiliği yapan Burak (35) polis zoruyla çadırların boşaltıldığını şöyle aktarmıştır:

Ağa mahallesindeki çadırkent en son boşalan çadırkentti. İşte çevik kuvvet falan çıkardı insanları. Yaklaşık 2 ay kaldı çadırlar. Yoksul mahalle, Roman vatandaşlar da yaşıyor, şimdi evleri de eski, onların evleri daha fazla hasar gördü diye yorumlayabiliriz.

Görsel 1. Kent Merkezi, Yeni yapılan TOKİ Konutları. (TOKİ, 2025)

Düzce'nin merkezindeki diğer mahallerinde ise bu süreçler farklı işlemiştir. Kentin yeniden planlanmasında önemli bir araç olarak görülen kentsel dönüşüm/yenileme projeleri, yüksek maliyet ve depremzedelerin beklentileri ile yerel yönetimin kararları arasındaki çatışma sonucu kısıtlı bir şekilde hayata geçirilebilmiştir. Kentteki hasar gören mahalleler, mal sahiplerinin hiç ödeme yapmadan evlerinin yenilenmesi beklentisiyle talep görmemiştir. Bu durumu kent sakinlerinden Erdem şöyle örneklendirmektedir:

Düzce'nin zemini çok kötü, burada yapılaşma olmaması lazımdı ama değerli de bir yer. Tabi insanların arsası var, vazgeçemediler. Buraya bir plan çizildi o zaman, planlarda yollar çok genişti, binalar azdı. Hatta o planı Belediye (binaya) astı, ben incelemiştim. Hastane yolu baya genişti ama evler vardı. Az hasarlı, orta hasarlı evler vardı. Kamulaştırma gerekiyor ama para yok yapamadılar. Hatta bugün Migros biraz içeridedir onun yanındaki bina biraz dışarıdadır, bunun nedeni depremde sonra ilk plana göre yapıldı, yol geniş olduğu için içerde yapıldı ama sonra o plandan vazgeçip onu gene eski halinde bırakıp insanlara yine eski yola göre bina yapım izni verince diğerleri dışarıda yapıldı. (Erdem, 60)

Kentte uzun süre barınma sorunu yaşayanlar sadece Romanlar değil; aynı zamanda bir diğer kırılgan grup olan depremde etkilenen kiracılarıdır. Nitekim, depremde sonra uygulanan mülk sahipleri odaklı konut politikası

ile kentteki evini kaybeden ev sahiplerine yeni yapılan Kalıcı Konutlar'da, hak sahipliği üzerinden ve kura usulü ile 10-15 yıllık uzun vadeli ve düşük faizli kredilerle konut edinme imkânı sunulmuştur.¹ Deprem sonrasında iki yıl içerisinde Kalıcı Konutlar kurulmuş ancak mülk sahipliğine göre tahsis edilen konutlar dışında kalan kiracı depremzedeler, uzun yıllar konteyner kentlerde yaşamıştır (Ceylan, 2018). Düzce Depremzedeler Derneği'nde örgütlenen 234 kiracı depremzede ise Hazine'den arazi talebinde bulunarak yıllar süren mücadele vermişler ve S.S. Evsiz Depremzedeler Dayanışma Konut-Yapı Kooperatifi (Düzce Umut Evleri) aracılığıyla yaptıkları Beyköy'de bulunan Düzce Umut Evleri'ne geçtiğimiz yıllarda yerleşmişlerdir (Gösterişli, 2020; Kap, 2020).

Görsel 2. Düzce Umut Evleri Kooperatif Girişimi. (Gösterişli, 2020)

Görsel 3. Düzce Umut Evleri Konut Yapı Kooperatifi, Beyköy, Düzce. (Düzce Gündem Haber, 2025)

Düzce Depremzedeler Derneği'nde aktif çalışan Seher (57), deprem sonrasında konut edinme politikasını şöyle eleştirmektedir:

Depremden sonra ev sahipleri ve kiracılar her konuda eşit tutulmaya çalışıldı ama konu konut yapmaya gelince devlet böyle bir bütçem yok dedi. Ev sahiplerine yapılan konutları kira öder gibi 10 yılda ödeme imkânı sunuldu. Kiracılara da 10-15 yıl gibi bir süre verselerdi biz de o şekilde ödeseydik. Çadırdan ya da prefabrikten çıkınca nereye gidebilirim ki... Prefabriklerden çıkalım diye yapmadıkları kalmadı. Elektrik kesildi, su kesildi zorlarsak çıkarlar diye düşündüler ama bizde üstlerine gittik çok zorlayınca bir sene müsaade ettiler. Ama bir sene sonra bize milli piyango mu çıkacak, maddi imkânlar mı düzelecek ailesi ölenler var, e herkesin zaten işi gücü batmış bunca insan nereye gidecek, cevap yok, işte Umut Evleri Kooperatifi bu şekilde başladı. (Seher, 57)

Özellikle Seher'in ve Erdem'in aktardıkları, depremin kendisinin ve sonrası izlenen yeniden yapılanma süreçlerinin, kentin kırılğan gruplara mensup sahipleri üzerindeki etkisini ve hâlihazırda var olan kent içi toplumsal eşitsizlikleri derinleştirerek kristalleştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda doğal afet olarak sınıflandırılan deprem, sosyolojik anlamda, kentin sosyo-ekonomik bağlamları için turnusol işlevi görmektedir.

Düzce'de yapılan araştırmalar da afet sonrası konut edindirme politikalarının öncelikle mülk sahipleri üzerinden işlemesi ve kiracılar için erişebilir konutların üretilmemesinin genel olarak kentte deprem öncesinde var olan toplumsal eşitsizlikleri yansıttığını göstermektedir (Kümbetoğlu vd., 2007: 549). Kiracılar gibi dar gelirli gruplar, afetlerden en fazla etkilenen toplumsal gruplar olarak iyileşme süreçlerini çok daha yavaş yaşamaktadırlar (Kümbetoğlu vd., 2007; Ceylan, 2018: 200). Nitekim, sadece mülk sahiplerine yönelik konut edinme hakkı kiracıların yıllarca konteynerlerde yaşamasına, dar gelirli gruplar için normalleşmenin gecikmesine ve dolayısıyla yoksunlukların artmasına sebep olmuştur. Mevcut çalışmalar, deprem gibi doğal afetler sonrasında üretilen yeni mekânların, ortak kamusal alanların ve destek mekanizmalarının farklı toplumsal grupları dikkate almadığı ölçüde toplumsal refahı sağlamada başarısının düşük olacağını göstermektedir. Keza, toplumsal sınıflar için sağlıklı konuta, eğitime, sağlığa ve genel olarak ortak tüketim alanlarına erişim, toplumsal refahı artıran ve dolayısıyla toplumsal eşitliğe hizmet eden önemli bir unsurdur (Castells, 2014). Düzce'deki konutlaşma politikalarının bir sonucu olarak kentte farklı toplumsal grupların mekânsal ayrışması da hızlanmıştır.

Kent Merkezine Dönüş

Yaptığımız görüşmeler, Düzce’de depremde iki sene sonra kurulan Kalıcı Konutlar’ın, şehir nüfusunun önemli bir kısmını barındırmak için planlanan bir alan olmasına rağmen, bu projenin başarılı ol(a)madığını göstermektedir. Kalıcı Konutlar’ın pek çok mülk sahibi tarafından şehir merkezinde yaşamak üzere terk edilmesi ve büyük ölçüde daha yoksul hanelere ya da ileri yaştaki kent sakinlerine bırakılması söz konusudur. Nitekim 1999 depremleri sonrasında yapılan Kalıcı Konutlar’ın sakinleri arasında göze çarpan gruplar olarak emekliler ve (tek ya da ailesiyle yaşayan) yaşlı ev kadınları gibi çok aktif olmayan nüfus, işe servis ya da özel araçla giden işçiler ve aileleri, düşük gelirli, göçmenler, kentte işyeri olan esnaf, üniversite ve üniversite hastanesinde çalışan personel sayılabilir. Kent merkezine göre nispeten düşük kiralardan dolayı dar gelirli nüfus tarafından ve özel araçla ulaşım sağlayan çalışanlar tarafından Kalıcı Konutlar tercih edilmektedir. Önemli bir not olarak hem merkezde hem de Kalıcı Konutlar’da evi bulunan ve arada, özellikle deprem gibi risklerde bu evlerini kullanan geniş bir yerli nüfus bulunmaktadır. Kalıcı Konutlar sadece Düzcelilerin değil dışarıdan göç etmiş ailelerin de yaşadığı bir yerleşim yeridir.

Araştırma bulgularımız aslında Kalıcı Konutlar’ın yapımından itibaren kent sakinleri arasında popüler bir yerleşim alanı almadığına işaret etmektedir. Depremde evi hasar gören pek çok depremzede, merkez etrafındaki köylerde evi ya da arsası varsa geçici olarak bu köylere ya da kırsal alana taşınmış ya da ev yapmıştır. Bugün hâlâ çoğu Kalıcı Konutlar sakininin hem Kalıcı Konutlar’da hem de merkezde ve/veya köyünde yeri bulunmaktadır. Örneğin Belediye Çalışanı Deniz (32) bu durumu şöyle anlatmaktadır:

Aslında... kalıcı konutlarda herkesin bir şeyi [evi] vardı ama hep Merkezde yer seçme[yi tercih ettiler]... Merkez köylerinde bir yeri varsa hemen oraya basit bir şey yaptılar ya da hala merkezde konteyner çadır öyle devam ettiler, Kalıcı Konutlar yeterli olmadığı için hep böyle merkezdeydiler.

Yaptığımız görüşmeler Kalıcı Konutlar’daki yerleşimin zamanla tenhalaşmasında sağlık, eğitim ve tüketim gibi kamusal alanların hâlâ kent merkezinde yoğunlaşmasının, devam eden toplu ulaşım yetersizliği gibi sorunların ve yeni imar planı ile kentte artan konutlaşmanın etkili olduğuna işaret etmektedir. Kalıcı Konutlar’dan merkeze doğru göç eğilimini, Kalıcı Konutlar’ı terk edenlerden (daha sonra tekrar dönen) birisi olan kent esnafı Erdem (60) de ulaşım ve sosyal yaşamla ilişkilendiriyor:

Burada [Kalıcı Konutlarda] zaman geçirilebilecek bir ortam ve mekân yok. Sadece evde oturacaksınız ya da dolaşacaksınız. İnsanlar bazı ihtiyaçları için sürekli şehre inmek zorunda. Esnaf ya da memur sabah [kente] geliyor, akşam gidiyor. Orada vakit geçirebileceğiniz bir yer yok. Belli yerlere [mekânlar] yaptılar ama gelişemedi. Konut planlaması çok güzel yapıldı, yaşam alanı olarak çok iyi ama sosyal hayat yaşayabileceğiniz ortamlar yaratamadığınız için ... işyerleri atıl kaldı. Burada [kentte] yapılaşma başlayınca Kalıcı Konutlardan geri geldiler. Ben bile geldim. (Erdem, 60)

Eski kent merkezi 2014'te hayata geçirilen yeni imar planı (Görsel 4) ile tekrar canlanmış ve yeni yatırımlarla kent merkezine dönüş artmıştır. Burada, Düzce'deki Kalıcı Konutlar projesinin (zeminin sağlamlığı, ovidan uzak ve yüksek olmasından dolayı), dönemin Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından planlandığını, yapı ruhsatları çıkarıldığını ancak Belediye tarafından yürütüldüğünü hatırlatmakta yarar vardır. Kent merkezindeki dönüşüm projeleri ise tamamen Belediyeye aittir. Yerel yönetimin konutlaşmada belirleyici olması aynı zamanda sermaye odaklı mekânsal ayrışmanın dinamiklerini de oluşturmaktadır. Nitekim depremler sonrasında yapılan kalıcı Konutlar'ın yeri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Mülga Bayındırlık ve İskân Bakanlığı) tarafından belirlenirken, 2014 yılında hayata geçirilen imar planında ise Düzce Belediyesi belirleyici olmuştur. Bu anlamda, yerli halkın tepkisini çekmemek için Belediyenin kent ağırlıklı bir plan benimsediği vurgulanmaktadır. Görüşülenler, imar planının oluşturulması ve sonradan kente dönüş eğiliminin kent merkezindeki mülk ve işletme sahiplerinin çıkarları ile yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir.

Düzce'nin önde gelen abileri, büyük insanları, esnafı... küçük bir yer olduğu için onların da siyasi anlamda sözü geçiyor. ... Daha çok merkez bitmesin istiyorlar burası canlı tutulsun. O zamanlar şey deniyordu... merkez bitti hani Kalıcı Konutlar falan öyle bir şey vardı ama tabi ki bitmedi. ... Tabi Belediyenin de kendi iş merkezleri var, işte kamuya ait alanlar var ve birkaç belediye müdürlükleri oraya gitti şu anda... maalesef merkezin cazibesi kaybolmadı. ... Ek yapılan revizyon planına baktığımızda da merkezi tamamen boşaltmakla ilgili ciddi bir karar yok hep merkezde yeni konut alanları düzenlenmiş, sonra sosyal alanlar düzenlenmiş... o yüzden hiçbir zaman merkezi tamamen boşaltalım hani burasının zemini iyi değil [denmemiş], hep şey düşünülmüş az katlı verelim mühendislikte de çözümün gibi zemin zaten sağlam değil ama bina sağlam olsun, bina sağlam olsa bile küçük yapılar için bazı sistemler var ama 3 katlı bir yapıda bunun maliyetini karşılayamazsın. Düzce'deki ev maliyeti 1 buçuk kat artacak bunun için yapamayacaklar ama merkezdeki yerleşimleri kaldırmak, verilmiş hakları almak gibi bir şey... yapılabilir ama çok tepki alabilir. (Deniz, 32)

Eğer ki depreme uygun merkezdeki o yumuşak zeminde sivilaşmanın yüksek olduğu alanda bir çözüm üretmek istiyorsanız orada ya yapılaşmamak ya da ultra elverişli bir yapı oluşturmak [gerekiyor]... onun için de özel bir yönetmelik koyamazsınız yani kişiden [özel olarak belirlenen kriterleri uygulamasını] talep edemezsiniz. (Mavi, 28)

Görsel 4. Düzce İli Çevre Düzeni Planı, 2014. (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2014)

Kalıcı Konutlar'ın uzak olması, belirli arazilerin maliyetli olması ve Düzce'nin merkezindeki yumuşak ve düz zeminin hafriyat maliyeti açısından çok daha ucuz olması da bu eğilimde etkili olan faktörler olarak sayılıyor. Benzer şekilde Düzce Depremzedeler Derneği'nde uzun yıllar aktif olarak çalışan Fatma (60) da kent merkezine geri dönüşte rant sahiplerine işaret etmektedir:

Uzun zaman şöyle şeyler tartışıldı ... Düzce yerinden kalkacak başka bir yere mi gidecek burada mı kalacak vs. gibi şehir merkeziyle ilgili ama

tabi rant sahipleri, toprak sahipleri Düzce'nin burada kalması için çok ciddi bir kampanya yürüttüler. Halka açık konuşulmaz bunlar, siyasi karar vericilerle bağlantıları olur. ... Mesela valiliğin merkezde kurulmasının temel sebebi bu çıkar sahipleridir çünkü orasının yapılaşmaya kapatılması için ilk verilen zemin etüdü raporları bu şekildeydi sonra mevcut belediye başkanı Ankara Fen Fakültesine gittiler Maden Tetkik Arama ile birlikte bir zemin etüdü yaptılar ve orada işte güya 2 katlı sınırlı bir yapılaşma için imar zemin etütleri bu şekilde revize edildi. Aslında, tabi bunları çok fazla dillendirmezler. (Fatma, 60)

Yapı denetimlerini Belediye yapmakla birlikte mevcut deprem yönetmeliğine göre binaların yapılması Düzce için yeterli görülmemektedir. Akışkan zeminden dolayı Düzce merkez için daha ileri teknik ve maliyetle binaların yapılması öngörülüyor ancak bu da yüksek maliyetten dolayı tercih edilmiyor. Belediye çalışanları merkezdeki binaların yönetmeliğe uygun yapıldığını ve depreme dayanıklı olduğunu söylüyor ancak “ilerde ne olacağını bilmiyoruz” diye ekliyorlar. Nitekim 2022 yılında gerçekleşen 6,0 şiddetindeki depremde merkezdeki TOKİ Konutları dâhil pek çok yeni binada yaşanan hasar ve sonrasında kent çeperlerine doğru göç bu endişelerin haklı olduğunu gösteriyor.

Her ne kadar 2022 Kasım ayında gerçekleşen 6,0 büyüklüğündeki deprem, Kalıcı Konutlar’a doğru yeni bir talep yaratsa da Düzce eski kent merkezi, yeni yatırımlarla merkez konumunu güçlendirmektedir. Bunun sebepleri olarak kent merkezi ve Kalıcı Konutlar arasındaki mesafe, toplu ulaşımdaki yetersizlikler, alışveriş alanlarının azlığı, özellikle yaşlı ve emekli nüfusu barındıran Kalıcı Konutlar’daki kent sakinlerinin ekonomik olanakları da gösterilmektedir. Kalıcı Konutlar’daki işyerleri birkaç büyük zincir market, bakkal, tesisatçı, kuaför, elektrikçi gibi küçük esnaf, aile sağlığı merkezleri ve poliklinikler ile son yıllarda Belediye’nin bazı hizmet birimleri ağırlıklıdır.

Atıl Kalan İş Merkezleri

Kalıcı Konutlar’da Demetevler (eski adı Dünya Bankası Konutları), Güzelbahçe ya da Bahçelievler mahallelerinde depremden hemen sonra yapılan iş merkezleri ve sosyal alanlar da büyük oranda atıl kalmış ve/veya verimli kullanılmamaktadır. Demetevler Mahalle esnafı Serdar (50) 2 bin 500 kişinin yaşadığı mahallede kurulan 52 dükkânlık iş merkezinin yaklaşık 20 yıldır boş kaldığını, plansız yapılan bu iş merkezine trilyonların “gömüldüğünü” söylüyor. Halen devam eden üç işletme dışında (bakkal, kahvehane ve temizlik malzemeleri satan bir dükkân), farklı zamanlarda kuaför, tekstil atölyesi resim atölyesi gibi işletmeler açıldığını ama hepsinin

de merkeze ulaşım sorunu ve yeterli gelir elde edemediği için kapandığını sözlerine ekliyor. Valilik konutunun da bulunduğu Demetevler, özellikle diğer mahallere göre iç tarafta kaldığı için yürüme ve toplu ulaşım konusunda daha dezavantajlıdır. “Dağ başı olarak nitelendirirsek burayı, beş katlı yapsalar, gökdelen dikseler de fark etmiyor. Benim düşüncem sadece vatandaşın hakkı var, verelim kurtulalım yapmışlar” diyor esnaf Serdar. Nitekim merkezde işyerleri yıkılanlara kurayla ve düşük aylık ödemelerle tahsis edilen dükkânlar, işletme sahiplerinin bir süre sonra aylık ödemelerinden vazgeçmesiyle tekrar İl Özel İdaresine geçmiş. Daha sonra mahalleli çocukların boş dükkânların camlarını kırması gibi olaylarla mevcut esnaf bu iş merkezini kapatarak korumaya almıştır. Son birkaç yıldır ise Belediye mahalleli ile konuşarak Belediyenin bazı birimlerini ve Belediye çalışanlarına kreş gibi hizmetlerini buraya taşımıştır. Benzer şekilde diğer iş merkezleri de belediyenin sosyal hizmet ya da spor salonu gibi birimleri ile işler hale gelmiştir. Ancak Kalıcı Konutlar’ın tüm mahallelerinde yapılan bu iş merkezlerindeki çoğu dükkân hala boştur (Görsel 5).

Görsel 5. Soldan sağa (1) Güzelbahçe Mah. Kalıcı Pazaryeri, (2) Güzelbahçe Mahallesi Kapanan Türk Telekom Binası, (3) Öğrenci Yurdu, (4-5 alt sıra) Demetevler Mah. İş Merkezi, (6) Bahçelievler Mah. İş Merkezi. (Araştırmacıların kendi fotoğraf arşivleri, 18.06.2025)

Diğer mahallelerde de açılan iş merkezleri zaman zaman kuaför, bakkal, Türk Telekom, kırtasiye ya da elektrikçi gibi işyerlerine kiraya verilmiştir ve büyük bir kısmı da kapanmıştır. Halen devam edenler genelde kira derdi olmayan

mülk sahipleridir. Bu işyerlerinden ikisi Düzce Üniversitesi öğrencilerine ve lise öğrencilerine yurt olarak tahsis edilmiştir. Bu binalar da baştan yurt olarak planlanmadığı için, örneğin kışın soğuk olması ya da iç mimarisinin öğrencilerin yaşam ve çalışma koşullarına uygun olmaması gibi sorunlar barındırmaktadır.

Alışveriş olanaklarının kısıtlı olduğu Kalıcı Konutlar'da evin alışverişi, özellikle kadınlar için hâlâ önemli bir sorun oluşturmaktadır. Zincir marketler Bahçelievler (4. Ada) gibi Kalıcı Konutlar'ın bazı mahallerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer uzak mahallelerden bu marketlere erişim ise, engebeli alanda en az yarım saat yürümeyi gerektirdiği için yayalar açısından, özellikle kışın ve yaşlılar açısından yürünebilir değildir. Özel marketler ya da Kapalı Pazar için, çevre mahallelere ücretsiz servis olmakla birlikte; ring servislerin süresi belirsiz ve özel marketlerin servisinden faydalanmak belirli bir miktarda alışveriş yapılmasını gerektirmektedir. Kalıcı Konutlar'ın 7. ve 8. bölgelerinde Cumartesi günü kurulan ve 50 binden fazla nüfusa hitap eden semt pazarına erişim pek çok mahalle sakini için hâlâ ciddi bir sorundur. Alışveriş sorunu, pazara ulaşım özellikle yaşlı nüfus için önemlidir. Ulaşım gibi sebeplerle, çoğu ileri yaştaki mahalle sakini alışveriş için her şeyi bulabilecekleri ve "insan görebilecekleri" merkeze gitmeyi tercih etmektedir. Örneğin Demetevler Mahallesi'nde tek yaşayan Ünzile (64) düzensiz ulaşım sorunundan dolayı 2-3 km uzakta bulunan zincir marketlere ya da pazara gidemediğini, yerine, otobüse binerek merkeze gitmenin daha kolay olduğunu söylüyor. "Arabası olmayan felç" diyor. Yine aynı mahallede oturan Derya da yaşadıkları sorunları şöyle dile getirmektedir:

Buranın pazarına gitmektense merkezin pazarına gitmek daha rahat. Otobüsün saati var ama düzenli değil. Uygulamaya bakıyorsun başka yazıyor. Geçen mesela sabah saat 10'da (merkeze) gidelim dedik, durduk bekledik otobüs 12'de geldi. Biz de Kent Ulaşım'ı aradık, arıza var bilmem ne, önceden şikâyeti ciddiye alıyorlardı şimdi sallamıyorlar. ... Otobüs problem, bir para çekmek için buraya (4. Bölgedeki ATM'leri kastediyor) gitmedin. Zaten (makinelere) hep arızalı. Bazı insanların alternatifi yok, bir para çekmek için merkeze gitmek zorundasın. Sonra ne oluyor... Bir otobüs fiyatı git-gel 60-70 TL gidiyor. ... Seçimden sonra ulaşım falan her şey dile getirildi, şikâyetler de dinlendi, talepler de dile getirildi. İnsanlar artık talep de etmiyor, çözüm gelmeyeceğini biliyorlar. (Derya, 50)

Depremden sonra Güzelbahçe'ye yerleşen ve 20 yıldan fazla burada oturan sakini Saniye (67) ise pazarının nasıl kurulduğunu ve Kalıcı Konutlar'ın neden uzun yıllar canlanamadığını şöyle açıklıyor:

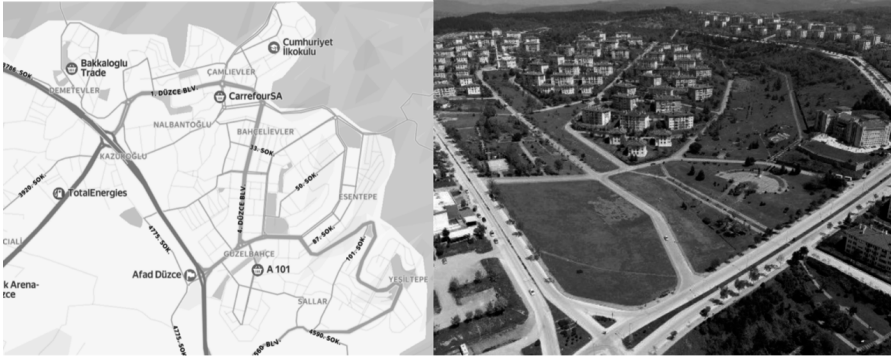
Burada sadece market vardı. A101 geleli daha şurada kaç sene oldu, alışveriş yapacak yer yoktu. Ben niye Düzce'ye gideyim? Bu pazar, ben buraya geldikten sonra oldu, belki 20 sene vardır. Düzce'deki pazarcılara da siz gelin dediler, siz geldikçe alışveriş olur... sonra köylüler de baktı ekiyorlar, fazlasını ekti satıyor, öyle öyle çoğaldı. O kapalı yeri sonradan belediye yaptı. Yaptırdılar yani... Öncesinde hep Düzce'ye gidiyorduk. Ben bile buranın pazarını kabul etmedim. Hiçbir şey yok diye... sonra bir baktım Düzce'nin pazarından daha iyiymiş, herkes bütün köylü öğrendi geldi. Süt satıyorlar, ekşimik yapıyorlar, peynirci bile geldi. ... Belediye bir şey yapmadı. ... (Buradaki) işyerleri açılmadı kimse gelmedi, talep yok falan hiç olmazsa değerlendirin dediler, sonradan (iş merkezleri) öğrencilere yurt oldu, işyerleri açıldı, berberler falan, her şey sonradan açıldı.... Burası ayrı bir belediye olsun dendi ama onu başaramadılar. Ayrı bir belediye olursa kendi yönetimi olabilirdi. O belediye olarak (kendi adına) yardım gelecekti... ama o zaman Düzce boşalmıştı, vergiler falan kim toplayacaktı, su parası falan buranın belediyesi toplayacaktı. O yüzden istemediler. (Saniye, 67)

Düzce'deki yeni kentleşmede yerleşim yerleri arasındaki yürünebilirlik ve bağlantılılık sorunları başka araştırmalar tarafından da işaret edilmektedir (Akıncı Kesim, 2010). Örneğin şehrin yeni imar planının yapılması ve Kalıcı Konutlar ile kent merkezini bağlayan Bağlantı Yolu gibi kritik öneme sahip ulaşım altyapısının tamamlanması, depremden yaklaşık on yıl sonra, 2010'da gerçekleşmiştir. Bu süreçte Kalıcı Konutlar'da yaşayan depremzedeler, Yığılca köy yolundan merkeze gitmek zorunda kalmıştır. Düzce Depremzedeler Derneği'nde uzun yıllar aktif olarak çalışan Fatma (60) ulaşımın kentliler için önemini şöyle aktarmaktadır:

Düzce'deki yaşam alışkanlıklarına baktığınızda... binanın altında dükkan, insanın hemen dükkana inmesi lazım veyahut da çarşıda alışveriş yapması lazım öyle bir alışkanlıklarına hitap eden bir yer değil orası [Kalıcı Konutlar]. Bir de yol parasından çok şey yapıyor insanlar, emekli birinin sürekli Düzce'ye gidip gelmesi çok zor, çalışan birisi için de külfetli bir şey... Biz Yığılca yolundan gidip geliyorduk. 2010- 2013 yıllarına kadar sürdü oranın (bağlantı yolunun) yapımı onun nedeni de gene Düzce'deki mal sahipleridir. (Fatma, 60)

Halen Belediyeye ve özel şahıslara ait otobüslerin/minibüslerin seyrek olması, akşam 8'den sonra kısıtlı ulaşım, bu bölgenin sadece merkezle değil Kalıcı Konutlar içerisindeki ulaşımını da kısıtlamaktadır. Nitekim engebeli arazinin olması ve süpermarket gibi alışveriş yerlerinin belirli bölgelerde toplanması yaya ulaşımını zorlaştırmaktadır (Görsel 6). Toplu ulaşım araçlarını kullanmak zorunda kalan kadınlar, çocuklu kadınlar, yaşlılar ve gençlerin kent merkezine

erişim açısından en olumsuz etkilenen gruplar olduğu söylenebilir. Nitekim günün her saatinde otobüs duraklarında bekleyen orta ve ileri yaşlı nüfus ya da gençler günlük yaşamın görünümlerindendir. Kalıcı Konutlar'daki çoğu mahallede uzun yıllar bir bakkalın dahi olmaması, özellikle toplu ulaşım kısıtlı erişimi olan bu kırılgan grupları kentte örgütlenen kamusal yaşamdan ve ortak tüketim alanlarından dışlamaktadır.² Bu durum Lefebvre'nin (2007) de işaret ettiği gibi kent mekânlarının sakinlerinin ihtiyaçlarından ya da gündelik hayatın kendiliğinden ziyade sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda örgütlenmesi tüketim alanlarına erişimi kısıtlayarak toplumsal refahı azaltmakta ve kırılgan grupları daha da kırılgan hale getirmektedir.

Görsel 6. Kalıcı Konutlar'da (Bahçeşehir) 7 mahallenin konumu, Düzce Güzelbahçe Mahallesi Görünümü. ((1) Yandex Kalıcı Konutlar mahallelerinin görüntüsü, (2) Güzelbahçe Mahallesi, Düzce Belediyesi³)

Ticaret ve alışverişin sadece mahalle pazarı ve birkaç büyük markette yoğunlaşması sonucu, bazı mahallelerde sokakların neredeyse insansız hali ve sayıları artan köpeklere terk edilmesi, özellikle kent ormanının yakınındaki konutlar için terk edilmiş izlenimi vermektedir. Örneğin Güzelbahçe Mahallesi'ndeki gözlemlerimiz gündüz vakti sürekli boş olan sokakların, sadece sabah ve akşam iş saatlerinde araç trafiği ile, öğrencilerin okula giriş-çıkış saatlerinde, pazarın kurulduğu Cumartesi günleri ile düğün - cenaze gibi olaylarda kalabalıklaştığını göstermektedir. Kalıcı Konutlar'ın birçok sokağı günün çoğu saatinde tenhadır. Kalıcı Konutlar'ın bu insansız hali deprem sonrasında pek çok depremzedenin sosyal ağlarını kaybetmesi ile de ilişkilidir.

Sosyal Ağların Yeniden İnşası

Kalıcı Konutlar'daki sakinler açısından bir diğer sorun ise depremzedelerin sosyal ağlarını kaybetmesi olarak ifade edilebilir. Bu durum, özellikle

Kalıcı Konutlar'da zaman geçirmek zorunda kalan ev kadınları, yaşlılar, gençler, engelliler ve işsizler gibi toplumsal gruplar açısından önemlidir. Yapılan araştırmalar, deprem gibi doğal afetleri deneyimleyen bireylerin sosyalleşmeye yönelik yatkınlık geliştirdiklerine, bu bağlamda sosyal sermayenin önemine ve söz konusu sosyal sermayenin korunması çerçevesinde, bireylerin ayrıştırılmadan, grup olarak yeniden yerleştirilmesinin, afet direngenliğine sunduğu olumlu katkısına dikkat çekmektedir (Bai ve Li, 2021; Hikichi vd., 2017). Ceylan'ın (2018) Düzce'deki araştırması da evin ve ev çevresine bağlı ilişkilerin kaybı anlamında, ev içi sorumlulukların yerine getirilmesinde karşılaşılan zorluklar, sosyal çevre ile etkileşim ve şehir merkezine erişim anlamında özellikle düşük gelirli aileler ve kadınlar açısından Düzce'deki depremin yıkıcı sonuçlarına işaret etmektedir. Afet konutlarında yaşam, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı fiziksel ve duygusal iş yükünü artırmakta ve kent ile ilişkileri zayıflayan kadınlar için önemli yoksunluk alanlarına dönüşebilmektedir (Ceylan, 2018: 204). Bizim araştırmamız da benzer bir eğilimin Kalıcı Konutlar'da yaşandığına işaret etmektedir. Yirmi yıldır Kalıcı Konutlar'da yaşayan Nida (52) bu konutlara ilk yerleştiklerinde küçük çocuğu ile birlikte uzun süre evde kaldığını ve alışveriş için sadece bir bakkal dükkânı olduğunu söylüyor. Boş tarlalardan oluşan çevrede yürüyüşe çıkmanın bile bir sorun olduğunu o yılların çok zahmetli geçtiğini sözlerine ekliyor. Kalıcı Konutlar'da yaşayan kadınlarla yapılan enformel sohbetler, özellikle Konutlar'ın ilk kurulduğu yıllarda, depremle birlikte komşularının başka mahallelere taşınmasının, kadınların sosyal ağlarını zayıflattığına ve sosyal ağlarını yeniden kurmakta zorlandıklarına işaret etmektedir. Saniye (67) Kalıcı Konutlar'daki kura sisteminin sorunlu yönlerini ve komşularını nasıl kaybettiğini şöyle açıklıyor:

Hemen adapte olamıyorsun, tanıyamıyorsun. Diğer komşular çoğu gitti. Ben zaten çok girişken bir insan değilim... [Komşularımın] çoğu burada değil, kimi köyünde arsası vardı hemen ev yaptı... Mesela lanet olsun dedi, apartmanda hiç komşusuyla anlaşıyor, kalktı gitti Düzce'ye. ... Şu iki katlılar, depremde sakat kaldılar ya onlara yapıldı. Ama onlar hiç bunu görmeden dediler ki biz de sakatsak sakatız, neden biz ayrı olalım, herkesle beraber olalım dediler, gerçi sonradan pişman oldular ama... O yüzden bunlar (iki katlılar) da dâhil oldu (genel) kuraya. (Saniye, 67)

Kalıcı Konutlar'daki komşuluk ilişkileri özellikle günün önemli bir kısmını ev ve çevresinde geçiren nüfus için önemlidir. Çoğu mülk sahibi depremzede kura ile yeni yaşam alanlarına yerleştirilmeleri ile sosyal ağlarını kaybetse de Kalıcı Konutlar'ın bazı uç mahallelerde yaklaşık 20 yıldır komşuluk yapan sakinlerin sabah yürüyüşü, akşam sohbetleri gibi yakın ilişkiler

kurdukları gözlemlenmektedir. Nitekim Derya (50) Demetevler gibi ulaşımın nispeten daha güç olduğu, çoğu sakini emekli ve ev kadınlarından oluşan bu mahallede komşuluk ve dayanışma ilişkilerinin çok daha iyi olduğunu söylemektedir. Bu komşuluk ilişkileri, özellikle akşam sohbetleri için ortak alanlarda toplanmalar ile görünürdür. Kalıcı Konutlar'ın mahallelerindeki ulaşım sorunu, erişilebilirlik/erişemezlik ve bağlantılılık gündelik toplumsal ilişkileri belirlerken, kentin diğer semtlerinde ise belirli toplumsal grupların mekânsal ayrışması çok daha somut bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Mekânsal Ayrışma

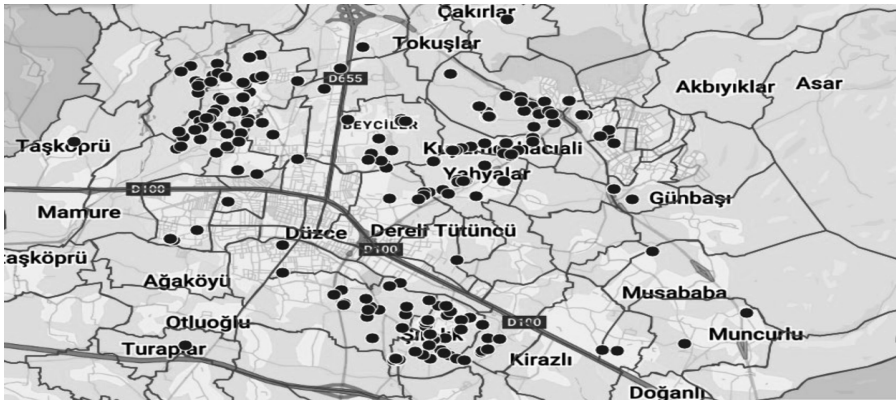
Her ne kadar Kalıcı Konutlar dar gelirli aileler ve emekliler için sağlıklı konuta ucuz erişim imkânı sunsa da yaptığımız görüşmeler bilhassa dar gelirli gruplar ile farklı etnik gruplar için kentte sağlıklı konuta erişimin hâlâ önemli bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Özellikle 23 Kasım 2022 depreminden sonra artan ev kiralari ile farklı toplumsal grupların mekânsal ayrışması daha net gözlemlenebilmektedir. Bu ayrışmada, kent çeperleri ile merkezi birbirine bağlayan ulaşım sorununun da etkisi büyüktür. Nitekim kentteki ulaşım sorunu, toplu ulaşımı kullanan hemen hemen her sakinin şikâyet konularının başında gelmektedir. Benzer şekilde, Sakarya Serdivan'da deprem sonrası yapılan bir araştırma da ulaşım olanaklarının kentin gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir (Hayır ve Akyol, 2014).

Yakın dönemde, 23 Kasım 2022 tarihinde Düzce'de yaşanan 6,0 büyüklüğündeki deprem, kentteki yerleşim alanlarının yeniden biçimlenmesini hızlandırmıştır. Depremde özellikle kent merkezindeki konutların hasar görmesi ile merkezden çevreye doğru bir göç yaşanmıştır. Örneğin şehir merkezinin yakın çeperindeki Kazukoğlu, Kuyumcuhacılar, Kalıcı Konutlar, Arap Çiftliği ve Sarayyeri gibi merkezin çeperinde yer alan mahallelerde orta ve üst gelir gruplarına yönelik müstakil ve villa tipi konut projelerinde hızlı bir artış yaşanmaktadır. Kuzeye ve Batıya doğru genişleyen kentte, orta ve üst gelir grupları olası bir depremin etkilerini iki katlı villalarda en aza indirmeye çalışırken, kentteki farklı gelir grupları arasındaki mekânsal ayrışma da hızlanmaktadır. Benzer bir eğilim, Bolu'da da düşük yoğunluklu birden fazla alt merkez ortaya çıkması ile gözlenmiştir (Taner, 2014). Yeni yapılan projelere atıfla Belediye çalışanları şehrin gelişimini şöyle açıklamaktadır:

O villalar yine planlamanın bir yönlendirmesi oldu, yani şimdi boş alanlar site yapılabilecek daha rahat boş alanlar 2 katlı, şu an imar planında 3 katlı 4 katlı yerler kısmen doldu. İlk başta küçük bir araziye daha çok katlı yapalım daha çok kara geçelim [diye düşünüyorlardı] ama şimdi plandaki boş

alanlarda 2 katlı yani büyük, rahat, güzel bir site yapılabilecek ise planda 2 katlı veriyoruz o yüzden villa yapıyorlar bunlar da tercih ediliyor tercih edenlerin kimisi memnun kimisi değil, uzak kaldık falan oluyor. (Deniz, 32)

Kalıcı Konutlar'da mahalle esnafı olan Serdar (51) son dönemdeki yapılaşmada önemli bir rol oynayan villa projeleri için tarım arazilerinin köylüden çok ucuza alınarak milyonluk villalara dönüştürüldüğünü söylemektedir. Düzce'de villa tipi projelere yönelik artan talep, müteahhitlerin ve arsa sahiplerinin yüksek rant beklentisi ile örtüşmekte ve Belediyenin imar planlarındaki değişim ile Bağlantı Yolunun etrafındaki tarlalar gibi alanlarda hayata geçirilebilmektedir. Görüşülenler, 1999 depreminden hemen sonra imkânı olan bazı Düzcelilerin kent çevresinde ve köylerde kendilerine özel evler yaptıklarını söylemektedir. Bu dönemde başlayan tek ya da çift katlı müstakil yapılaşma bugün hızla devam etmektedir (Görsel, 7). Nitekim son on yılda tarlalardan dönüştürülen imarlı arsalarda yaşanan artış, Kasım 2022 depreminden sonra kent sakinlerinin taleplerinde değişim ve İstanbul gibi yakın illerden gelen yatırımcıların ilgisi ile bu yeni konut projelerine yönelik talebin arttığı dile getirilmektedir. İlaveten, İstanbul gibi büyük kentlerdeki hayat pahalılığı da yeni emekliler ya da genç profesyoneller gibi grupların büyük kente yakın Düzce gibi yerleri tercih etmesini sağlayabilmektedir. Bu talebin bir sonucu olarak kentteki satılık ve kiralık ev/villa fiyatları son yıllarda hızlı bir yükseliş içerisinde. Örneğin 2025 yılı Temmuz ayında Sahibinden.com üzerinden yapılan aramada ("Düzce Merkez Satılık Villa") villa projelerinin 5-50 milyon TL arasında değiştiği görülmektedir. Bu villaların metrekare fiyatlarının, enflasyonun da etkisiyle yıllık yüzde 20-50 arttığı görülmektedir.

Görsel 7. Sahibinden.com sitesi üzerinden Düzce'deki satılık villa projelerinin dağılımı (2025). (sahibinden.com (29.07.2025), Arama kriteri: "Düzce Merkez Satılık Villa")

Kentteki konut talebindeki artışın bir başka sebebi olarak Düzce Üniversitesinin artan kapasitesi ve etrafında yarattığı rant alanları ile de ilişkilendirilmektedir. Örneğin kent merkezine 7-8 km uzakta bulunan Konuralp semti öğrencilere, akademisyenlere ve memurlara yönelik çok katlı konut projeleri ile dikkat çekmektedir. Genç nüfusunun yoğunlaştığı bir alan olarak Konuralp bölgesi yerli yatırımcılar ve müteahhitler için önemli bir rant alanına dönüşmüştür. Düzce Üniversitesinin merkez kampüsünün bulunduğu ve 2015 yılında Düzce Belediyesine bağlanan Konuralp'te son beş yılda tarım arazilerinin çok katlı imara açılması ile yapılan konut projeleri hız kazanmıştır (Görsel, 8). Belediye Çalışanı Deniz (32) antik kent ile arkeolojik sit alanları olan Konuralp'teki kısıtlı yapılaşmanın üniversite geldikten sonra hareketlendiğini ve depremden sonra tarım alanlarının kullanıma açıldığını söylemektedir. Bugün yüksek binalarıyla dikkat çeken Konuralp'te bazı konut projeleri Düzce'nin "ilk kuleleri" ya da on katlı ilk bina gibi söylemlerle tanıtılmıştır. Bu bölge, depreme dayanıklı zemini ile bilinse de yüksek katlı binalar endişe yaratmaktadır. Hem öğrenciler hem de profesyoneller için Konuralp'te konut seçenekleri artarken kafe, restoran gibi dinlenme ve eğlence mekânlarının sayısı da üniversite çevresinde hızlı bir şekilde artmaktadır. Hızlı yapılaşma ve öğrencilerin getirdiği canlılık ile Konuralp, Kalıcı Konutlar'dan ziyade kent merkezine alternatif bir yaşam alanına dönüşmektedir.

Görsel 8. Düzce Merkez Mahallesi Konuralp. (Araştırmacıların kendi arşivleri, 19.06.2025)

Kent çevresindeki gelişmeler özel okulların etrafından konuşlanan villa alanları, üniversite ve Kalıcı Konutlar olarak ayrılırken kent merkezindeki konut stoku da ikiye ayrılmaktadır: 1999 depremlerinde az ya da orta

düzeyde hasar görmüş binalar ile yeni yapılan binalar. Depremde yıkılmayan ancak orta düzeyde zarar gören ve yenilenmeyen çok katlı binalar büyük ölçüde kentteki göçmen ve sığınmacılara terk edilmiştir. Örneğin Şerefiye ve Cedidiye gibi bazı merkez mahallelerde Irak, Suriye, Afganistan gibi uluslararası göçmen ve sığınmacı grupların varlığı gözlemlenmektedir. Bu gruplar yüksek kiralar karşılığında sağlıklı, bakımsız ve riskli binalarda ikamet etmektedir (Coşkun ve Yılmaz, 2018). Bu gelişmeler, kentteki hasarlı konut stokunun da hızla bir rant alanına dönüştüğünü göstermektedir. Bu mahallelerde göçmenlerin ödediği kiralar neredeyse diğer bölgelerle aynıdır. Kalıcı Konutlar'dakine benzer şekilde göçmenler ve mülteciler de kent merkezine ve istihdama ulaşım gibi (Kızılelmas, 2023) sebeplerle kent merkezindeki bu hasarlı binalarda kalmayı yeğlemektedir.

Kentte Ulaşım ve Çevre Sorunları

Düzce'deki yeni konut alanlarının kent çeperlerine yayılmasıyla ulaşım kapasitesinin gelişmesi aynı ölçüde gerçekleşmemiştir. Hâlâ toplu ulaşımındaki yetersizliklerden dolayı kent merkezi ile Kalıcı Konutlar arasındaki bağlantı zayıftır. Kentteki toplu ulaşım olanaklarının kısıtlı olması bireysel otomobile aşırı bağımlılığı da beraberinde getirmektedir. Nitekim kent içi ulaşım, kentsel mekânlara ve ortak tüketim alanlarına erişim büyük ölçüde bireysel araçlarla sağlanmaktadır. TÜİK Temmuz 2023 verilerine göre; kentteki kayıtlı motorlu taşıt sayısı 132 bin 376'ya ulaşırken bu araçların yarısı (63 bin 617) otomobillerdir (TÜİK, 2023). Bu haliyle kentte üç kişiye bir motorlu araç düşmektedir. Çalışma ya da fabrika alanları ile merkez ve ucuz konut alanlarının birbirine uzaklığı, ücretli çalışanları kurum servislerine ya da özel araca bağımlılığını artırmaktadır. Otomobile aşırı bağımlılık, bir yandan çevre kirliliğini artırırken diğer yandan toplumsal gruplar arasındaki eşitsizliği de artırmaktadır. Nitekim özel aracı olmayan dar gelirli ya da kırılgan grupların kısıtlı toplu ulaşım imkânları ile ortak tüketim alanlarına erişimi de kısıtlanmaktadır.

Ulaşımın yanı sıra kentteki yaşam kalitesini etkileyen en önemli sorunlardan birisi de hava kirliliğidir. Düzce hava kalitesi açısından sadece Türkiye'de değil, Avrupa çapında da en kirli kentlerden birisi olarak gösterilmektedir. Kışın özellikle kent içerisinde nefes almak gittikçe güçleşmekte, havadaki kirlilik gözle görülür bir hâl almaktadır. Etrafı dağlık, ortası düz ova olan Düzce'nin topoğrafik koşulları, kentteki kömür kullanımı, otomobile aşırı bağımlılık, tarım arazileri ve endüstrileşme bu kirliliğin sebepleri olarak görülmektedir (Bozkurt vd., 2017; NTV, 2022). Otomobile bağımlılığın yanı sıra merkezdeki konutların doğal gaz dönüşümünün uzun süre yapılamaması

ve kömür gibi hava kirleticiler ile sanayi tesislerinin kentte yoğunlaşması bu kirlilikte sıklıkla dile getirilmektedir.

Deprem öncesinde Düzce kent ekonomisinde tarım ve ticaret önemli bir rol oynarken deprem sonrası sanayi tesisleri önem kazanmıştır. Kentin kalkınmada öncelikli iller kapsamına alınması ve ekonomiyi canlandırmak için uygulanan bazı teşvikler sonucu bugün Düzce’de üç adet aktif organize sanayi bölgesi bulunmakta ve bu bölgelerde yaklaşık 10 bin kişi çalışmaktadır (AFAD, 2021: 33). Yeni sanayi bölgeleri hem kentteki istihdamı hem de istihdam için kente gelenlerin sayısını artırmıştır. 2000 yılında 296 bine düşen Düzce kent nüfusu (TÜİK, 2020a) 2020 yılında 395 bine çıkmıştır (TÜİK, 2020b). Nüfusu artırıcı etkisi bulunmakla birlikte sanayi tesislerinin yarattığı hava kirliliği çevreyi olumsuz etkilemektedir. Kentin çevresinin dağlarla çevrili yapısı ve hava akımının azlığı, yaratılan kirli havanın temizlenmesini güçleştirmekte; bu da kentteki tüm nüfusun refahını etkileyen önemli bir soruna dönüşmektedir. Arkasındaki Kent Ormanı ve daha yüksek rakımı ile Kalıcı Konutlar’ın şehirdeki havası en temiz bölgede konumlandığını burada not düşmek gerekir. Bu haliyle bir yandan Düzce’de sanayi gelişirken kısıtlı ulaşım olanaklarının devam etmesi, öte yandan ucuz ve sağlıklı konuta erişimin zorlaşması kentteki dezavantajlı grupların uğradığı ayrımcılığı ve eşitsizliği artırmakta, bu nüfusu kent merkezinden uzaklaştırmaktadır.

Sosyal Destekler ve Depreme Hazırlık

Kırılgan grupların sosyal destek mekanizmalarına erişimi ve deprem hazırlığı Düzce için hâlâ önemini korumaktadır. Kalıcı Konutlar depreme dayanıklılık anlamında önemli bir konut stoku sunmakla birlikte kentte ciddi anlamda bir deprem hazırlığı olduğunu söylemek güçtür. Psiko-sosyal destek anlamında ASHİM hem kırılgan nüfus takibi hem de eğitimlerden sorumlu kuruluşlardan birisidir. Araştırma kapsamında görüştüğümüz ASHİM personelinden Burak (35), Düzce’nin özel konumunu ve sosyal destek anlamında sorumluluklarını şöyle açıklamaktadır:

Düzce’de travmatik bir nüfusla çalışıyoruz, herkesin çevresinde 99’da yaşanan depremde bir kaybı var. Düzce depreminde en büyük mücadelemiz korkuyla mücadele. İnsanlar eve giremiyordu. Bu noktada da uzmanlaşmış mücadele ekipleri var bizim. Aslında psikolojik ilk yardım uygulayan ile uzmanlaşmış ekiplerimiz farklı. Uzmanlaşmış ekiplerimiz çadırkenttense bir alanda bekliyor ve oradaki ilk arkadaşlarımız oraya yönlendiriyor. Uzmanlaşmış ekiplerimiz eğer müdahale edemedikleri bir durumsa psikiyatriye yönlendiriyor. Bizim çalışmamız bir basamak halinde, ilk görüşme, orta seviye ve ilerisi... (Burak, 35)

Burak, Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında il bazında gerekli hazırlıkların yapıldığını, bir afet yaşanması durumunda kimin nasıl müdahale edeceğinin belirlendiğini ifade etmiştir. Ancak bu kapsamda belirli grupların takibi ve yeterli personel konusunda sorunların altını çizmiştir. Aynı katılımcı, takip edilen gruplardan sadece kendilerinden evde bakım hizmeti desteği alan engellilere dair bir risk tespiti yapıldığına; bununla birlikte, deprem eğitimi ve psiko-sosyal destek hizmetlerinin ve kurumsal kapasitenin, personel yetersizliği ve iş bölümünün işlevsel yapılandırılmayışı gibi nedenlerle sınırlandığına işaret etmektedir. Örneğin kurumda bir deprem eğitimi bulunmakla birlikte kamu kurumlarından çok fazla eğitim talebi gelmediği, talep olsa dahi yetersiz personel sebebiyle bu eğitimlerin mümkün olmayacağı da belirtilmiştir.

Kırılgan gruplara yönelik sadece engellilere yönelik var. IRAP (İl Risk Azaltma Planı) kapsamında yapıyoruz bunu. Biz bunların tamamının adres bilgisini oluşturduk. Bunlar bizden yardım alan engelliler, tüm engelliler değil. Bunların adres bilgisi ve bunlar içerisinde de belirlediğimiz yıldızlı kişiler. İşte evi zeminin bir kat altında, bir sel olursa sel riski olabilir gibi işaretleme yaptık, excel tablosu. Bunu da bir internet sitesi var buraya yüklüyoruz. Bunu da işte AFAD açıyor, a burada incinebilir grup varmış deyip gidiyor, ilk müdahale ediyor. Bu uygulanmadı henüz ama plan var. (Burak, 35)

Araştırmada afet sırasında müdahale açısından da kentte sorunlar tanımlanmaktadır. AFAD çalışanları ile yapılan görüşmeler kentteki kaynakların kısmen yeterli olmasına ve afet planlaması bulunmasına rağmen kaynakların verimli kullanılmadığına işaret etmektedir. Özellikle ilköğretim düzeyinde eğitimlerin önemine vurgu yapan AFAD çalışanları, bir senede 100 okula eğitim verdiklerini ifade etmiştir. Bir diğer faaliyet olarak mobilyaları tutucu L profil dağıtımını yapıldığı söylenmiştir. Burada, Kalıcı Konutlar'ın hemen karşısında konumlanan AFAD'ın Düzce merkezinin de izole bir konumda olduğunu not düşmek gerekir.

Türkiye'de yaşanan afetlere etkin bir müdahale gerçekleştirmek amacıyla 2014 yılında yürürlüğe giren TAMP kapsamında afet durumlarında müdahale edecek gruplar belirlenmiş; afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak müdahalenin temel ilkeleri belirlenmiştir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, t.y). Bu doğrultuda kentte planlama ve acil destek mekanizması bulunmasına rağmen siyasi kaygılarla planlanan afet yönetiminin gerçekleştirilemediğini, yanlış müdahalelerin AFAD ile uyumlu çalışmadığını göstermektedir. AFAD görüşmelerimiz, yaşanan en önemli

sorunlardan birinin yapılan afet planlarına bağılı kalınmaması olduğına işaret etmektedir. Özellikle siyasilerin afet alanındaki müdahalelerinin, bu planların uygulanmasını zorlaştırdığı ifade edilmektedir. Örneğın Kasım 2022’de gerçekleşen depremde müdahalenin iyi ve düzenli olduğunu ancak siyasiler işe karışınca “değıştığını” dile getirmişlerdir. Her talep edene çadır verilmesi ve kişilerin bu çadırları başka yerlerde kurması bu duruma örnek olarak verilmiştir. Böylesi müdahalelerin hem kent planlaması hem de acil müdahale olarak yapılan planlamaları olumsuz etkilediğı vurgulanmaktadır. Ayrıca rotasyona dayalı görevlendirmelerden dolayı uzman personel azlığı sorunu dile getirilmiştir. Öte yandan şirketlerin deprem hazırlık anlamında gönüllülerden oluşan arama kurtarma dernekleri bulunması da olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç

Bu yazı, 1999 depremlerinden yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra Düzce’deki yeniden yapılanma faaliyetlerini yerel politikalar ve kırılgan toplumsal gruplar açısından değerlendirmektedir. Burada kısaca özetlenen gelişmeler, depremin toplumsal etkilerinin çok boyutlu olduğına ve deprem sonrası oluşturulacak mekânsal örgütlenmenin ve mekanizmaların yeni toplumsal eşitsizlikler açısından önemine işaret etmektedir.

Bu çalışma, Düzce’de 1999 depremleri sonrasında benimsenen konutlaşma ve kentsel yeniden yapılanma politikalarının, yerel sermaye ve politik çıkarlar doğrultusunda farklı sosyo-ekonomik gruplar arasındaki mekânsal ayrışmayı hızlandırdığına işaret etmektedir. Kentin yeniden örgütlenmesi ve inşası Lefebvre (2007) ve Harvey (2013) gibi düşünürlerin işaret ettiğı sermaye birikim süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Kentsel mekânların üretiminin sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda örgütlenmesi ve farklı toplumsal grupları dikkate almaması sonucu toplumsal eşitsizliklerin arttığı gözlemlenmektedir. Bu araştırmanın bulguları, deprem sonrası kırılgan toplumsal grupların sorunlarının derinleşmesinde demografik, sosyo-ekonomik ve fiziki koşulların kritik bir öneme sahip olduğına işaret eden çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir (Martins vd., 2012; Schmidtlein vd., 2011). Çalışma kapsamında, özellikle kiracılar, kadınlar, yaşlılar, göçmenler ve Romanlar gibi farklı toplumsal grupların kentin yeniden yapılanması sürecindeki değişimlerden olumsuz etkilendiğini söylemek mümkündür. Nitekim ortak tüketim alanlarına erişim üzerinden de tanımlanan sınıflar arasındaki çıkar çatışmaları sonucu; kent ve mekânların örgütlenmesi yerli sermayenin çıkarları doğrultusunda şekillenmiş, kaynaklara erişimi kısıtlı olan grupların bu toplumsal refahı artırıcı tüketim alanlarına erişimi kısıtlı

kalmıştır (Castells, 2014). Bir başka deyişle, kent, yerli sermayenin çıkarları doğrultusunda yeniden örgütlenmekte ve erişilebilir tüketim alanları, kamusal alanlar, barınma olanakları tekrar deprem açısından riskli olan kent merkezine dönüşe işaret etmektedir.

Yeni imar planının 2014 yılında yürürlüğe girmesi ile son on yılda kentte genişleme olmuş ancak bu genişleme de yüksek sosyo-ekonomik grupların kendi güvenli konut projeleri ile kentten ayrışmasına ya da Konuralp gibi öğrenci merkezli yeni yaşam alanlarının ortaya çıkmasına hizmet etmiştir. Büyük bir rant alanına dönüşen Düzce’de farklı grupların refahını gözetken sosyal politikaların yapımı kısıtlı kalmıştır. Örneğin Kalıcı Konutlar’da sakinler arasında sosyal ağların gelişimini destekleyecek mekânların varlığı, eczane ve alışveriş alanlarının eksikliği ve ulaşım sorunu burada yaşayan dezavantajlı gruplar için özellikle hayatidir.

Düzce’de yeniden yapılanmayı çok boyutlu olarak ele alan bir araştırmanın ön bulgularına dayanan bu yazı, kentte yapı stoğunun yeterli olduğunu ancak kentsel planlamaların sosyal ve kültürel parametreleri göz ardı edecek şekilde geliştiğini göstermektedir. Deprem riski nedeniyle yapılar dirençli hale getirilse de (özellikle de Kalıcı Konutlar) tüm vatandaşların eşit bir biçimde kentin olanaklarından yararlanması söz konusu değildir. Deprem açısından güvenli olsa da Kalıcı Konutlar kısıtlı sosyal yaşam, sağlık, ulaşım gibi yetersiz kamusal hizmetlerin varlığı nedeniyle yoğunluğu düşük-orta sınıf ailelerin barındıkları bölge haline gelmiştir. Deprem açısından riskli olan diğer bölgelerde ise göçmenler, Romanlar gibi kırılgan toplumsal gruplar yaşamaktadır. Dolayısıyla özellikle depreme hazırlık ve deprem sonrası koruma ve güçlendirmeye dayalı hak temelli politikalar ve bu politikaların yürütülmesi kısıtlı kalmaktadır.

Mevcut çalışmalar, deprem gibi doğal felaketler sonrasında üretilen yeni mekânların, ortak kamusal alanların ve destek mekanizmalarının farklı toplumsal grupları dikkate almadığı ölçüde toplumsal refahı sağlamada başarısının düşük olacağını göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları da depreme hazırlık ve deprem sonrası toparlanma süreçlerinin heterojen toplumsal yapıyı ve farklı grupların ihtiyaçlarını dikkate alarak esnek bir şekilde kurgulanması gereğine işaret etmektedir. Deprem hazırlık planları doğrultusunda deprem sırasında ve sonrasında alınan kararlarda siyasi iktidarların rolünün belirlenmesi ve müdahale alanının kısıtlanması bu çalışmanın işaret ettiği bir diğer önemli tespit olarak vurgulanabilir.

Depremzedelerin kendi öz kaynaklarının ve dayanışma ağlarının varlığı, sivil toplumun rolünün geliştirilmesi (Karancı ve Akşit, 2000: 93), psikolojik destekler ve eğitim (Yoldaş, 2015) gibi alanlarda depreme hazırlık çalışmalarının yapılması, toplumsal cinsiyet, sınıf, etnisite, engellilik ve yaş gibi kategorileri kapsayan farklı toplumsal grupların hesaba katılmasıyla afet sonrasındaki sorunlara daha etkili çözüm üretilebilmektedir. Bu çalışmanın bulgularının özellikle 6 Şubat 2023 depreminde hasar gören Hatay gibi kentlerdeki yeniden yapılanma süreçlerinde politika yapıcılara rehber olması ümidiyle...

Sonnotlar

1- Hak sahiplerinin borçlandırılması; 7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunun 40. Maddesine göre yapılmaktadır.

2- Araştırma saha notlarından

3- <https://duzce.bel.tr/419-kalici-konutlar-artik-bahcesehir>

Kaynakça

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (t.y). Türkiye Afet Müdahale Planı. Son erişim tarihi, 06/02/2024. <https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-planı>.

Akıncı Kesim G (2010). Yeni Kentleşme Sürecinde Düzce’de Bazı Sorunlar ve Öneriler. *Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi*, 6(1), 76-92.

Arslan H ve Ünlü A (2010). Afet Sonrası Yeniden Yapılanma Sürecinde Yer Değiştirme ve Yere Bağlılığın Değerlendirilmesi: Düzce Örneği. *İTÜ Dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*. 9(1), 43-53.

Bădescu G (2024). Remaking the Urban: International Actors and the Post-war Reconstruction of Cities. *International Studies Quarterly*, 68(2), 0-54.

Bai Y ve Li Y (2021). More suffering, more involvement? The causal effects of seismic disasters on social capital. *World Development*, 138, 105221.

Balcı L ve Canel A N (2018). Deprem Travmasının Kuşaklararası Aktarımı. *Multidisipliner Çalışmalar- 4 (Sosyal Bilimler)*, Cilt II, Abidin Temizer ve İbrahim Serbestoğlu (Ed.) Podgorica, Montenegro, ss.491-514.

Başbuğ Erkan B, Karancı A N, Kalaycıoğlu S, Özden A T, Çalış İ ve Özaks Şehir G (2015). From Emergency Response to Recovery: Multiple Impacts and Lessons Learned from the 2011 Van Earthquakes. *Earthquake Spectra*, 31(1): 527–540.

- Bayhan B (2016). Deprem Sonrası Alternatif Bir Konut Üretim Pratiği: Düzce Umut Evleri. *Arkitera.com*. 12 Kasım 2016, Erişim: <https://www.arkitera.com/haber/deprem-sonrasi-alternatif-bir-konut-uretim-pratigi-duzce-umut-evleri/>
- Bolin B ve Kurtz L C (2018). "Race, Class, Ethnicity, and Disaster Vulnerability", *Handbook of Disaster Research, Handbooks of Sociology and Social Research*. H. Rodríguez et al. (eds.). ss. 181-199. Springer International Publishing.
- Campbell N (2019). Disaster recovery among older adults: Exploring the intersection of vulnerability and resilience. *Emerging voices in natural hazards research içinde*, Ed. F.I. Rivera, Oxford: Butterworth-Heinemann. ss.83–119.
- Castells M (2014). *Kent, Sınıf, İktidar* (3. Basım) Çev. A Türkün. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Ceylan H (2018). Afetin Ardından: Kadınların Mekânı ve Toplumsal İlişkileri. *Kebikeç*, 45, 193-226.
- Charmaz K (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis*, Sage Publications, London.
- Coşkun E ve Yılmaz Ç (2018). Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(75), 269-305.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2014). Düzce İli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Değişikliği, Erişim: <https://mpgm.csb.gov.tr/duzce-ili-1-100.000-olcekli-cevre-duzeni-plani-degisikligi-i-82278>
- Duruel M ve Avşar Arık I (2023). Kırılgnlık ve dirençlilik kesişiminde yaşlıların afet deneyimleri: Hatay örneğinde 6 Şubat 2023 depremleri. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 103-120.
- Düzce Gündem Haber (2025). Umut Evleri'nde Üstyapı Çalışmaları Hız Kesmeden Sürüyor, 20 Ağustos 2025. Erişim:<https://duzcegundemhaber.com/2025/08/20/umut-evlerinde-ustyapi-calismalari-hiz-kesmeden-suruyor/>
- Düzce Valiliği (2002). *Yeni Kent- Yeni Yasam*, Düzce.
- Düzgün H S B, Yüçemen M S, Kalaycioglu H S, Çelik K, Kemeç S, Ertugay K ve Deniz A. (2011). An integrated earthquake vulnerability assessment framework for urban areas. *Nat Hazards* 59, 917–947.
- Erder S (2013). *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan E vd. (2004). *Düzce Kenti Deprem Sonrası Kentsel Yenileme Araştırmaları*. Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Raporu, Ankara. (Online) Son erişim tarihi, 10/11/2024. <https://Dspace.Ankara.Edu.Tr/Xmlui/Handle/20.500.12575/68210>

Gösterişli A (2020). "Türkiye'deki ilk kiracı hareketinin mücadelesi sonuç verdi: Düzce Umut Evleri" *Gazete Duvar*, 26 Temmuz 2020. Son erişim tarihi, 12/12/2024. <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/07/26/turkiyedeki-ilk-kiraci-hareketinin-mucadelesi-sonuc-verdi-duzce-umut-evleri>

Harvey D (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. 4. Basım. Çev. Mehmet Morali. İstanbul: Metis Yayınevi.

Hayır M ve Akyol M (2014). 17 Ağustos 1999 Depremi Sonrasında Serdivan'ın Şehirsel Gelişimi. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 2(2): 175-186.

Hikichi H, Sawada Y, Tsuboya T, Aida J, Kondo K, Koyama S ve Kawachi I (2017). Residential relocation and change in social capital: A natural experiment from the 2011 Great East Japan Earthquake and Tsunami. *Science Advances*, 3.

İğde G C (2023). Yapı stokunun yüzde 80'i yenilenen Düzce'de kentsel dönüşüm için 8 bölge belirlendi. *Anadolu Ajansı*. 17.08.2023 Son erişim tarihi, 12/12/2024 <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/yapi-stokunun-yuzde-80i-yenilenen-duzcede-kentsel-donusum-icin-8-bolge-belirlendi/2969410#>

Martins V vd. (2012). Social vulnerability assessment to seismic risk using multicriteria analysis: the case study of Vila Franca do Campo (São Miguel Island, Azores, Portugal). *Natural Hazards*, 62, 385-404.

Karakuş U (2013). Depremi Yaşamış ve Yaşamamış Öğrencilerin Deprem Algılarının, Metafor Analizi ile İncelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (29), 97-116.

Kasapoğlu A ve Ecevit M (2001). *Deprem Söyolojik Araştırması*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları (No:9).

Kasapoğlu A ve Ecevit M (2003). Impact of the 1999 East Marmara earthquake in Turkey. *Population and Environment*, 24 (4), 339-358.

Kalaycıoğlu S vd. (1999). Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma: Toplumsal Dayanışma Örüntüleri ve Sivil Toplum Örgütleri (Reconstruction After The Earthquake: Social Solidarity Networks and Civil Society Organisations), AFP-project, Middle East Technical University, 1999.

Kap D (2020) Sürdürülebilir ve Güvenli Konutlara İlham Verecek Bir Örnek: Düzce Umut Evleri. *Sivil sayfalar*, 02 Kasım 2020. Erişim: <https://www.sivilsayfalar.org/2020/11/02/surdurulebilir-ve-guvenli-konutlara-ilham-verecek-bir-ornek-duzce-umut-evleri/#:~:text=S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir%20ve%20G%C3%BCvenli%20Konutlara%20C4%B0lham%20Verecek%20Bir%20C3%96rnek%3A%20D%C3%BCzce%20Umut%20Evleri,-Haber%20Kent&text=S.S.,dar%20gelirli%20depremzedeler%20taraf%C4%B1ndan%20kuruldu.>

Kızılcı F (2023). Labor exploitation, discrimination and coping tactics of male forced migrants in Türkiye. *Asian and Pacific Migration Journal*, 32(4), 725-748.

Kızılelmas F (2020). Sivil Toplum Kuruluşlarının İnsani Yardım Ulaştırmasında Sığınmacılarla ve Kurumlarla İlişki Biçimi: Düzce Örneği, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(2), 267-283.

Kümbetoğlu B (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul, Bağlam Yayınları.

Kümbetoğlu B vd. (2007). Depremden 5 Yıl Sonra Düzce İlinde Değişen Toplumsal, Ekonomik ve Kişisel Yaşam. TÜBİTAK-SOBAG Proje No:106K114. İstanbul. Online erişim: https://www.researchgate.net/publication/327968304_Depremden_Bes_Yil_Sonra_Duzce

Laçiner V ve Yavuz Ö (2013). Van Depremi Örneğinde Afetler Sonrası Yapılan Yardımlar ve Hukuki Çerçevesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 114-135.

Lebevre H (2007). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. Çev. I Gürbüz, İstanbul: Metis Yayınları.

Mechanic D ve Tanner J (2007). Vulnerable people, groups, and populations: societal view. *Health affairs*, Vol. 26 (5), 1220-30.

Ribeiro M J (2015). Sociology of Disasters. *Sociologia - Problemas e Práticas*. 18, 1-18.

Schmidtlein M vd. (2011). Modeled earthquake losses and social vulnerability in Charleston, South Carolina. *Applied Geography*, 31: 269-281.

Shcütz A (2018). *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler*. Çev. S Kesikoğlu, Ankara: Heretik Yayınları.

Şengül T H (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, Ankara: İmge Kitabevi.

Şenses F (2016). Afetler ve Kalkınma Konusuna Toplu Bakış. *Afetlerle Kalkınma: Tecrübeler, Politikalar ve Beklentiler* içinde. Murad Tiryakioğlu (Ed.). Ankara: Efil Yayınevi. ss.17-35.

Taner İ (2014). Bolu Kentinin Mekânsal Gelişimi. AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (1), 377-411.

Taşdemir S (2016). 1944 Ayvalık Depremi ve Sosyo-Ekonomik Sonuçları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12 (24), 4-28.

Tavakol M ve Sandars J (2025). Twelve tips for using phenomenology as a qualitative research approach in health professions education. *Medical Teacher*, 47(9), 1441–1446. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2025.2478871>

TOKİ (2025). Proje Görselleri / Düzce Merkez Online. <https://www.toki.gov.tr/proje-gorselleri/D%C3%BCzce%20Merkez#images-6>

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020a). Yıllara göre il nüfusları, 2000-2020. Son erişim tarihi, 20/06/2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=37210&dil=1>

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020. İl ve ilçelere göre il/ilçe merkezi, belde/köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı, 2020. Son erişim tarihi, 20/06/2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> Son erişim tarihi: 06/03/2024.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2023). Motorlu Kara Taşıtları, Temmuz 2023. Tablolar. İllere göre Motorlu Kara Taşıtları Sayısı. Online: 16.03.2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Motorlu-Kara-Tasitlari-Temmuz-2023-49428>. Son erişim tarihi, 16/03/2024.

UN (United Nations) (2023). The Sustainable Development Goals. Online. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/> Son erişim tarihi, 16/03/2024.

Yoldaş B (2015). Türkiye’de Afet Eğitime Luhmann’cı Bir Bakış: Kurs Mu, Ders Mi? *Düzce’den Saha Gözlemleri*, 5(10): 143-158.